

است که فارس چه جور از این واقعات جدید که رخ داده متزلزل و اسباب تأسف شده باین که همه میدانند که فارس مرکز سلطنت بزرگ بوده اگر بگویم صد نفر سرباز در فارس نیست گویا صحیح عرض کرده باشم. و بنده شب و روز خواب و آرام ندارم و بدیهی است در صورتی که صد نفر سرباز در میدان آنجا نباشد دیگر چه توقع امنیت خواهیم داشت اگر فکری درباره فارس نشود و زودتر استمداد نفرستند چند روز دیگر ایل عرب و ایل قشقایی برای رفتن به بیلاق حرکت میکنند آنوقت دچار اشکالات زیاد بر این خواهیم بود.

حاج معین التجار - آقا میرزا محمود گفتند که بیستون افتتاح تشکیل شده چند روزی هم این مواظبت نمایند مسئله مملکت فارس مضیق تر از این است که چند روزی هم کمیسیون مواظبت داشته باشد و بعلاوه بیستون قوت یک کمیسیون بیش از مجلس خواهد بود یک سال است که اتصالاً مجلس میگوید تمام ولایات قوه قهریه باید فرستاده شود هیچ نتیجه حاصل نشده در خصوص فارس حکومت زمان حرکت خود استمداد خواست گفتند شما بتم که رسیدید استمداد هم بشما خواهد رسید و تا اکنون فرستاده نشده آخر جهت این مسئله را از وزراء پرسید که چرا تا اکنون برای فارس استمداد نفرستاده اند و هم چنین در باب کردستان چند وقت قبل رای داده شد که قوه و استمدادی برای آنجا فرستاده شود چه شد اگر چه مثلا تنظیم ولایت فارس با مجلس نیست ولی عموم مردم چشمشان باین مجلس است و این گونه امورات هم بواسطه اقدام نکردن وزراء در امورات وارد مجلس شده و مجلس را از وظیفه خود باز داشته که وضع قانون باشد آن وقت هم ایراد وارد مینمایند که مجلس بوظیفه خود رفتار نیکند آخرین وزراء کی گوش بحرف مجلس داده و در فکر امنیت بوده اند فرستادن قشون برای ولایات با وزراء است چرا تا اکنون مسامحه شده

آقای سید حسین - از فرار تقریر جناب حاج معین التجار باید وزراء را خواست و از آنها پرسید که تا اکنون در فرستادن استمداد برای ولایات چه اقدامی کرده اند پس خوب است الان وزیر جنگ و وزیر داخله را بخواهد و از ایشان سؤال بشود که چه اقدامی کرده اند (فرار شد توسط تلفون احضار شوند)

حسام الاسلام - بنده عرض میکنم که در دوره استبداد حکام قمار مایه بودند و هر چه می خواستند از امنیت و فساد و غیره صورت بگیرند در حالتی که پول همین پول و دولت همین دولت و مملکت همین مملکت بود چه طور است که امروز یک نقطه را نمیتوانند امن و منظم نمایند پس با کفایت ندارند و یا مسامحه و تمامل در کار می ورزند و امروز هر فردی از افراد ایرانی ضامن حفظ این مملکت است و ایرانی هم یا مقصد است یا مصلح پس باید هر کجا که متشوش است بواسطه ضدیت این طایفه خوب است رؤسای هر دو طرف را در تکرار خانه بخواهند و ضامن امنیت آن شهر قرار دهند گمان می کنم این ترتیب بد نباشد.

حاج معین التجار - زوار که ممنوع شده گمان این است از راه خاقین حمل مال التجاره هم سخت شود و این مسئله صدمه به تجارت وارد می آورد باید کاری کرد که راه مسدود نشود و راه لرستان هم استمداد لازم دارد زیرا که آن

راه امن نیست و باید استمداد فرستاد تا امنیت حاصل شود.

آقای میرزا امیر قلی خان - این مسئله بر واضح است که مملکت مملکت اسلامی است و هر قانونی که وضع میشود باید بموجب قانون اساسی مطابق قانون اسلام باشد و بعلاوه باید اخلاق ملت را صحیح نمود بنده بلیطی بدست آورده ام میخوانم ببینید آیا شرعاً صحیح است یا خیر؟

(بلیط قرائت شد در اجلاس بانجمن نسوان بود)

آقا میرزا محمود - این مسئله قابل مذاکره در مجلس نیست و باید بصورت داخله نوشته شود که مدفن نمایند چنین انجمنی تشکیل نشود.

آقای سید حسین - بلی در این خصوص صحیح نیست صحبت شود و باید بنظمیه گفت که مدفن نساید.

وکیل الرعایا - اولاً باید معلوم شود که از بنو اسلام تا اکنون جمع شدن نسوان در یکجا شرعاً ممنوع بود یا نه منتهی اسم انجمن چیزی است تازه اصطلاح شده چه ضرر دارد که جمعی از نسوان دور هم جمع شده و از یکدیگر کسب اخلاق حسنه نمایند بلی در صورتیکه معلوم شود که از آنها مفسده که راجع بدین و دنیا باشد بروز نماید البته باید جلوگیری شود اولاً نباید اساساً این مسئله بد باشد.

آقای سید علی نقی - این مسئله هم مثل مسئله بعضی از روزنامه ها است که وزیر داخله و غیره نمیتوانند جلوگیری کنند و این راجع بعقیده است باید کاری کرد که او را از میان برداشت.

آقای سید حسن نقی زاده - هیچ ایراد شرعی از برای این اجتماع نیست و زنها اسلام همیشه در همه جا دور هم بیکدیگر جمع می شدند و می شوند و بموجب قانون اساسی هم هیچ ایرادی وارد نیست و تنبیه میگوید ایرانی این لفظ شامل مردوزن هر دو است مادامیکه اجتماعات مغل دینی و دنیوی نباشد ضرری ندارد و ممنوع نیست.

آقای میرزا محمود - اول بنده عرض کردم که این مسئله اصلاً صحیح نبود در اینجا مذاکره شود حالا که مذاکره شده عرض میکنم چه ضرر دارد که زنها دور هم اجتماع نمایند و بگویند منسوجات خارجه بپوشیم و بگویند که باید تحصیل فلان صنعت و فلان خیاطی را بکنیم.

وکیل التجار - همانطور که آقای قلی زاده گفتند این اجتماعات مادام که مغل آمایش دین و دنیا نباشد ضرری ندارد.

آقای میرزا افضل علی آقا - اصل اجتماع شرعاً ضرری ندارد ولی ما چون بطبیعت زنها مملکت خودمان مسبور هستیم دمان نیکم که اشخاص باهفت و باهصمت داخل در این کار شوند و گمان میکنم اشخاصی که مفسد و مفرض هستند که می خواهند بواسطه این اجتماعات بعضی قسدها کنند اینست که اجتماع می نمایند و باین جهت نباید این اجتماعات حاصل شود و باید جلوگیری از فساد آنها نمود.

آقای میرزا امیر قلی خان - بنده عرض می کنم که این مسئله در مجلس هیچ عیب و محظوری ندارد و فقط مقصود این بوده که معلوم شود صحیح است یا نه چون در خارج این مسئله شهرت کرده و بعضی میگویند مخالف با شرع است و جمعی میگویند

صحیح است پس باید در مجلس اساساً معلوم شود آنوقت بوزیر داخله رجوع شود.

آقای شیخ محمد علی - چون بنده وکیل هستم باقتضای وکالت باید عقیده خود را بگویم این مذاکرات نباید در مجلس بشود و وظیفه مجلس وضع قانون است و باید درصدد آبادی مملکت باشد.

حسینقلی خان نواب - اینکه میگویند زنها نمیتوانند دور هم جمع شوند خیلی تعجب دارم اما اینکه در این مجلس نباید مذاکره شود صحیح است و باید این مطلب در روزنامه ها نوشته شود بنده می خواهم در اینخصوص لایحه نوشته بروم تا همه بدهم و عقیده بنده هم در اینست که حالا باقتضای بعضی مسائل صحیح نیست ولی اصل اجتماع صحیح است.

آقای حاج امام جمعه - اینکه گفته شد این مسئله بمجلس اظهار شد صحیح نبود چنانچه عقیده اکثر همین است صحیح است ولی بعضی مذاکرات هم بعد از آنکه کفیر صحیح تر بود و در اینست که نسوان باذن ازواج خود بقانون شرع می توانند از خانه بیرون رفته و اجتماع داشته باشند حرفی نیست اما در این اجتماعات بعضی گفتگوها می شود چنانچه اشاره شد که ابتدا من نمی خواهم در مجلس مذاکره صحبت شود و همینقدر اشاره کافی است.

آقای شیخ یوسف - حالا که معلوم شد وزراء نیستند چون مسئله شیراز اهمیت دارد و فوری است خوب است فردا مجلس فوق العاده شده و وزراء هم احضار شده در اینباب گفتگو شود.

رئیس - اگر چه فردا جمعه روز تعطیل است چون مسئله امنیت شیراز و غیره اهمیت دارد چه ضرر دارد وزراء احضار میشوند آقایان و کلام هم حاضر شوند تا مذاکرات لازم بشود (در این موقع شروع بقرائت قانون وظایف شد پس از قرائت ماده اول و گفتگویی زیاد در باب اینکه حقوق بوره داده نمیشود مگر بشرط اینکه از پنج سال قبل بر قرار شده باشد بعضی این شرط را لازم و بعضی غیر لازم میدانستند لهذا در این خصوص رای گرفته شد و اکثریت آراء لازم نبودن این شرط تصویب گردید و در این موقع اسامی اعضای کمیسیون سرحدی و خارجه که با اکثریت آراء قبلاً انتخاب شده بودند قرائت گردید از قرار ذیل

مشار الملک - مستشار الدوله - حکیم الملک - غیر الملک شاهزاده اسدالله میرزا - حسینقلی خان نواب - آقای سید حسن نقی زاده - حاج محمد اسدالله - آقای حسنعلی خان حاج معین التجار - حاج میرزا آقا - نسان العسکری

رئیس - لایحه ایست که از انجمنها نوشته اند و بتوسط بیست نفر از نمایندگان خود بمجلس فرستاده اند قرائت میشود (قرائت شد قریب باین مضمون) البته خاطر و کلام محترم از قضیه فارس و ورامین مسبوق است و میدانند این دو مسئله خاصه مسئله فارس تا چه اندازه اهمیت دارد و تا شش نفر ذیل از شیراز طرد و تبعید و باینجا احضار نشوند شیراز امن نخواهد شد و بهرحال میخواهیم بدانیم که مجلس یا وزراء در خصوص امنیت ولایات و این دو مسئله چه اقدامی نموده اند.

نصیر الملک - مستند دیوان - سالا و السلطان - خیر الدوله - نصر الدوله - مدیر السلطنه نوری

آقای شیخ حسین - بعقیده بنده هر یک از افراد ملت هر چه بنظرشان میرسد از راه صلاح اندیشی باید اظهار کنند و مجلس هم بطوریکه

بدوا عرض شده باید وزراء را بخواهد و با آنها گفتگو نماید ولی نمیشود مجبور کرد که فلان را از فلان نقطه تبعید کنید و شاید وزراء صلاح ندانند و این مخالف با قانون اساسی است.

آقا سید حسین - جواب انجمنها این است که در این باب مجلس وزراء را خواهد که گفتگو نماید و در صورتیکه وزراء تبعیدین اشخاص را اصلاح بدانند عمل خواهند کرد.

رئیس - پس باید به نمایندگان انجمنها همین طور جواب داد و فردا هم چهار ساعت بقرب مانده آقایان و کلام باید حاضر باشند بجهت گفتگوی با وزراء. (مجلس ختم شد)

مذاکرات روز شنبه یازدهم شهر صفر المظفر دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه نهم را آقای میرزا مرتضی قلیخان قرائت کردند.

نایب رئیس - امروز باید قانون وظایف قرائت شود و رای گرفته شود.

آقای سید حسین - قرار بود اعضای کمیسیون اداره انتخاب شوند و اکثری هم رای خود را نوشته اند بدوا آن ورقهها جمع شود که تا تمام شدن قرائت قانون متوفیات اعضای کمیسیون اداره هم با اکثریت آراء معلوم گردند.

(در این موقع اخذ وره آراء شده شروع بقرائت قانون متوفیات گردید) درین قرائت قانون جناب آقای حاج میرزا حسن آقای مجتهد تبریزی به همراهی جناب حاج امام جمعه خوئی و سایر وکلای محترم آذربایجان ورود بمجلس نمودند.

آقای حاجی امام جمعه - بدیهی است که هر ملتی از بدو خلقت دنیا تا امروز رستگاری آنها بدست علما بوده است و بعضی از کورته نظران چنان فرض مینمایند که احکام شرع فقط ناظر بامور آخرت و علمای آنها هم راهنمای آخرتند و حال آنکه اینطور نیست اگر درست دقت نمایند در احکام شرع ملاحظه نمودند که دستور امور مادی است ناظر بامور معاشیه ماموست پس همین طور که علماء عاملین مردم را از حیث امور معاشیه و تمدن هم آگاه کردند خاصه در این قرن چهاردهم که نهایت ذلت باین ملت دچار شده و گرفتار ظلم بودند و از یکسال و نیم قبل سیدین السندین دیدند که نزدیک است ریشه ملت درین کمیخته گردد و چاره از برای آن و استعمال این دولت اسلامی نمایند چنانکه سلطنت را مشروط نمایند لهذا بدستگیری سایر علماء و اهل مملکت سلطنت مستبده ظالمانه چندین سالها را بدل بسلطنت مشروطه نمودند از همت این دوزخ کواد و همراهی علمای سایر بلاد خاصه در آذربایجان که در حقیقت دارالسلطنه دوم این مملکت است بواسطه وجود جناب مستطاب آقای حاج میرزا حسن آقای مجتهد و اقدامات مجدانه ایشان سلطنت مستبده تبدیل بسلطنت مشروطه گردید و اگر فی الجمله در این اواخر تأثیری در حضور بهر رسانیدن ایشان در مجلس مقدس شده است امیدواریم که بعدها از اقدامات خودشان بیش از پیش ملت را خوشنودر فرمایند و این هم لایحه ایست که خودشان نوشته اند قرائت بشود.

قرائت شد قریب باین مضمون که از بدو امر مشروطیت نهایت جدوجهد را در استقرار آن بعمل آوردند و در این مدت هیچ وقت از تشبیه و تأیید این اساس و تقویت دین اسلام و خیرخواهی ملت و دولت غفلت نکرده اما گرد آمدن بمجلس مقدس و اظهار همراهی و اشتیاق خود فی الجمله تأخیری شده بواسطه پارماز مواعظ بوده است امیدوارم که بعد ها بیش از پیش در تشبیه این اساس و ازدیاد اتحاد و اتفاق مجاهدت نموده خاطر عموم را از خود خوشنودر خوشنودر سازد (مضمون اظهار تبریک نمودند)

آقای حاج میرزا حسن آقای مجتهد - خداوند انشاءالله این مجلس و این و کلام را تأیید نماید و آنگاه رای که قصد دارند که دوباره اساس این مملکت رجوع بامستبداد نماید خدا بر طرف و نابود فرماید.

آقای سید حسن نقی زاده - بنده میخواستم دو کلمه در ورود آقا تبریک و تهنیت عرض نمایم و انشاءالله از رسمیات بطور ساده باینده عرض کرد برای آنهاست که در این موضوع اشتباه نموده رفع اشتباه بشود که حضرت آقا بک دقیقه از اول تا اکنون از تأیید و تقویت اساس مشروطیت فارغ نبوده نیستند و اینکه مختصر زنجش از جزئیات حاصل شده بود ربط باین ندارد و گویا آنهاست که بصبر هستند میدانند که هیچوقت از خیال مشروطیت خارج نبودند و اگر دل تشنگی حاصل شده بواسطه جزئیات بوده و بجمعه آنگاه رفع شده و امروزه تمام ملت ایران با هم کمال اتفاق و اتحاد را دارند.

آقای میرزا آقا جاهد - آنچه در این موضوع لازم بود گفته شد و حقیقتاً در اینکه تاسیس این اساس از اقدامات علما بوده است شبهه نیست و همینقدر امروز ما از تشریف فرمائی ایشان متشکر بوده و البته حضرت آقا هم بعدها آنچه را که میباید مساعدت فرمایند خواهند فرمود.

نایب رئیس - معلوم است آقای مجتهد و مشروطیت و حفظ دین و مملکت با علمای اعلام است همین طور که جناب حاج امام جمعه فرمودند در آذربایجان ایشان اقدامات فرموده اند و اساس مشروطیت را در آنجا برقرار کرده اند انشاءالله بعدها بیشتر و بهتر همه قسم اقدامات خواهند فرمود.

رئیس - تشریف فرمائی جناب آقا را بمجلس مقدس تبریک میگویم و انشاءالله مبارک است (مجدداً شروع بقرائت قانون متوفیات گردید پس از مذاکرات زیاد در ماده اولی که راجع بتبیین میزان مبلغ و مقدار مرسوم بوده و مردود بود بین اینکه اگر زیاده از اینصورت تومان نقد و در خروار جنس باشد موقوف بتصویب وزیر مسئول و مجلس مقدس است یا اگر هزار تومان نقد و بیست خروار جنس باشد موقوف بتصویب مجلس و وزیر مسئول خواهد بود در اینباب رای گرفته شد و با اکثریت آراء میزان همان یانصد تومان نقد و ده خروار جنس تصویب گردید و در ماده دوم که راجع بود بدهان نصف مرسوم متوفی بوره بشرط مدت بعضی قید مدت یازده سال لازم می دانستند و بعضی قید مدت را بیچوجه لازم میدانستند اخذ رای شده با اکثریت آراء دادن نصف مرسوم بوره متوفی تا مدت یازده سال تصویب شد.)

اعضای کمیسیون اداره که در اول مجلس رای گرفته شده بود با اکثریت آراء همین گفته و اسامی قرائت شد از قرار ذیل

آقای معاضد السلطنه - آقای حاج محمد نقی شامروسی - آقای حاج میرزا علی آقا - آقا میرزا محمود خونساری - آقای رئیس التجار - آقای قوام دیوان - مجلس ختم شد

مذاکرات روز ۳ شنبه چهاردهم شهر صفر المظفر دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه یازدهم را آقای میرزا مرتضی قلیخان قرائت کردند.

(اسامی اعضای کمیسیون جنگ که قبلاً با اکثریت آراء انتخاب شده بودند قرائت شد از قرار ذیل)

امان الله میرزا - نسان العسکری - هدایت الله میرزا خیاط باشی - امجد السلطان - مشیر السلطان

رئیس - حضرت والا وزیر جنگ بمجلس آمده و توضیحی میخوانند بنده.

وزیر جنگ - البته بطوریکه آن روز عرض شد باید یک تغییر در حالت حالیه قشون داده شود تا یک ترتیبی بتدریج در نظم قشون حاصل گردد و کتابچه که سابق در این باب نوشته شده و بمجلس فرستاده شد خلاصه آن این است که قشون باید کلاً پنج تقسیم بشود باین معنی که پنج اردو در پنج نقطه تشکیل داده شود یکی در طهران و یکی در آذربایجان و همچنین مثلا در نقاط دیگر که مهم است تشکیل بدهیم و ترتیب آن را هم اینطور قرار دادیم که از همان افواج سابق از هر فوجی یک ثلث آنرا بیکم قرهه انتخاب نماییم و دو ثلث دیگر مرخص شوند و حقوق یک فوج را بصرف تکمیلات همان یک ثلث برسانیم و این یک اردو را بترتیب نظام خارجه منظم نموده بعد بواسطه همین یک شعبه سایر شعبات نظامی هم منظم و مرتب شوند چون یکدفعه ممکن نیست قرار شد بدو از طهران شروع بشود یعنی یک اردو را در اینجا معین و تشکیل نماییم محض نمونه تا بعد سایر جاها هم مرتب شود و ترتیب آن هم با مخارج آن نوشته شده است حال در کمیسیون جنگ یاد کمیسیون دیگر هر طور که مجلس صلاح بداند رجوع شده در جزئیات آن دقت نظر کرده و نظریات خود را بنویسد تا شروع بکار شود و محل مخارج آن هم معین شود که باین ترتیب باید ماه بماه قشون پول داده شود.

وکیل التجار - آیا وزارت جنگ همان عده قشونی را که در سابق بوده و در دفتر ثبت است میخواهند که پنج قسمت نمایند یا آنها را تغییر و تخفیف خواهند داد و مخارجی که دادند از همان مبلغی که در بودجه هست میدهند یا اضافه خواهند شد.

وزیر جنگ - البته همان عده نمیشود لایذ از آن عده کم میشود که همان میزان که در بودجه معین شده مخارج آنها را تکلیف بنمایند مثلا از برای طهران تمام نظام طهران را معین کرده یک ثلث از آنها را بقره انتخاب میکنیم و بآنها مواجب میدیم سایرین را هم از برای بعد نگاه میداریم.

وکیل التجار - بنابر این اضافه خرج لازم نیست **مستشار الدوله** - اینطور که وزارت جنگ فرمودند بعد از تشکیل کمیسیون البته در جزئیات آن گفتگو میشود و داخل در جزئیات نمیشوم فقط عرض بنده در باب سرحدات است که امروز باین وضع قشون لازم دارند خوب است این نمونه را که فرمودند در یکی از سرحدات شروع فرمایند مثلا در آذربایجان یا کردستان زیرا که امروزه تشکیل اردو دوم گرفتارند بحال سرحدات ندارد حال خوب است که این نمونه و تشکیل اردو را در سرحد قرار بدهند و بعقیده بنده این ترتیب بهتر است.

وزیر جنگ - در سرحدات شما محتاج بقشونی هستید که امروز باید حاضر باشد و این ترتیب که حالیه قصد داریم بتدریج منظم و حاضر خواهد شد و گذشته از این عقیده بنده اینست که این مسئله در مرکز شروع شود که بقوه آنها در سایر جاها هم مرتب نماییم.

مستشار الدوله - بانفوذ وزارت جنگ ملاحظه نزدیک و دور را نباید داشته باشند.

آقای میرزا آقا جاهد - فرمایشی که جناب مستشار الدوله فرمودند که در جزئیات داخل نشویم صحیح است ولی نظم اردو و تشکیل آن باید بدو در مرکز شروع بشود بعد از آنجا بجای دیگر سزایت مرتب نماییم.

مستشار الدوله - بانفوذ وزارت جنگ ملاحظه نزدیک و دور را نباید داشته باشند.

آقای میرزا آقا جاهد - فرمایشی که جناب مستشار الدوله فرمودند که در جزئیات داخل نشویم صحیح است ولی نظم اردو و تشکیل آن باید بدو در مرکز شروع بشود بعد از آنجا بجای دیگر سزایت مرتب نماییم.

کرده و شروع شود .
امان الله میرزا - بانطور که فرمودند با دواول از سر کز شروع بشود و علمای اهل فن هم در مرکز هستند و ترتیب و تنظیم قشون وارد و در میدانها کز برای سرحدی قشون لازم شود از همان سربازها که از سابق داریم یکمده روانه دارند .
رئیس - در پیش یک ترتیبی درباره قشون مذاکره شد و فراموش شده دیگر تعقیب نشود آن ترتیب خیلی ترتیب صحیحی بود که از روی قرعه قشون گرفته شود خوب بود که اقدام در این ترتیب بشود و اما از روی از علمای این فن تشکیل داده شده و مشغول ترتیب دادن آن شوند .

امان الله میرزا - این ترتیب صحیح است اما در صورتی که شما تعداد نفوس نداشته باشید نمیتوانید این ترتیب را اجری بدارید اول باید تعداد نفوس را معین نمود بعد از آن این ترتیب را شروع نمایند .
رئیس - شما گمان میکنید که تعداد نفوس خیلی طول دارد .
امان الله میرزا - لافل یکسال طول دارد .
رئیس - ما عجلالتا نمیخواهیم در تمام ممالک ایران این ترتیب معمول باشد عجلالتا در همین طهران شروع شود و بعد هم حاضر است فوراً امکان است تعداد نفوس نمایند .

امان الله میرزا - قانون وقتی که وضع گردید باید یکمده در حق هم مجری شود این ترتیب که اول اظهار شروع بشود آنوقت جمعی از حالا مشغول خدمت میشود و شاید سایر جاها پنج سال دیگر طول بکشد و این صحیح نیست .

مستشار الدوله - در آن ترتیب بنده حرفی ندارم زیرا که جزئیات آن در کمیسیون گفتگو خواهد شد ولی بر حسب وکالت خود بنده ابد تصویب نمی نمایم یک دینار به صرف اردوئی که علاوه از این قشونی که در اینجا هست برسد و تشکیل شود ما می بینیم این قشونی که فعلا اینجا هستند چقدر مارادچار اشکالات می نمایند چنانچه برای قزاق و قشونی که بورامین حرکت کردند تا شش هزار تومان نگرقتند حرکت نکردند و همچنین فوج سیلاخور و کشیک خانه و غیره و علاوه خط است که قشون سرحدات و نقاط دیگر را با این حال عالی در اینجا جمع کرد و بلفی خرج کرد و آنوقت از اینجا بر سرحدات فرستاد من هرگز چنین رایی را تصویب نمی نمایم .

امان الله میرزا - قبل از اینکه شرح این مطلب را بنویسم بدو خوب آنرا ملتفت نشوید نمیتواند رای بدهید پس از اینکه معلوم شد آنوقت باید رای بدهید علاوه این اردو مثل آن اردو های سابق نیست که بیست هزار نفر را اینجا جمع کنند و اسباب دخل خود قرار دهند این اردوی نظامی علمی خواهد شد .

وزیر جنگ - قشون از سرحدات با اینجا نمیآوریم بلکه قشونی هم که از نقاط دیگر در اینجا هستند می فرستیم بر طرف قشون طهران و اطراف آنرا در تحت نظم می آوریم در این صورت گمان نمیکنم باین ترتیب ضرری داشته باشد .

صدرالاعمالی نظری - این ترتیب که حضرت والا وزیر جنگ گفتند خیلی خوب است ولی قشونی که بتواند حفظ ملیت و قومیت ما را بنماید این قشون حاضر نیست پس باید طوری شود که تمام افراد ملت حاضر بشوند که سرباز بشوند و حفظ مملکت را بنمایند .

آقای میرزا قاجار - بموجب قانون اساسی حق حضرت ریاست است که بتوسط منشیان رسیدگی در صورت مذاکرات مجلس و خلاصه آن و لوایح

شده در روزنامه ها درج شود آیا این رسیدگی میشود یا خیر ؟
رئیس - هنوز که رسیدگی نشده ولی انشاء الله بزودی در این خصوص اقدام خواهد شد .
آقای میرزا قاجار - مطلب دیگر اینکه تعیین موضوع مذاکرات مجلس بهدست که باید در مجلس قبل اطلاع داده شود تا و کلاسه بدانند و این مطلب کرا را مذاکره شد و صورت داده نشد باید بفرمائید تا چند روز دیگر در این دو مطلب اقدام می شود .

رئیس - انشاء الله از روز شنبه اقدام میشود .
آقای میرزا قاجار - مطلب دیگر اینکه میبایستی که سر تشکیل میشود برای این است که مطلب در خارج بروز نکند و ما می بینیم در غالب مجالس سری بعضی تماشاجی های محترم حاضر میشوند و می نشینند در این صورت معلوم نیست که مطلب که در خارج نشر میکند از طرف و کلاسه است یا از طرف تماشاجی های محترم پس در صورتیکه مجلس سری است باید تماشاجی ها مطلقاً هیچکس حاضر نشوند آیا این مطلب صحیح است یا خیر ؟
رئیس (بلی صحیح است)

آقای میرزا قاجار - مثلاً روز جمعه بنده در خصوص احضار آن شش نفر از فارس بوزیر داخله گفتم که شما از حدود خود تجاوز کرده و برخلاف قانون اساسی رفتار کرده اید شنبه که گفتند انجمنها از تولد سرد و مکدر شده اند و شما توهمین با انجمن ها کرده اید .

بنده امروز میخواهم حدود خودمان و انجمن ما را معلوم و معین کنم این مجلس بواسطه مشیت از لایه احداث شده و بمنزله مشیت از لایه است نسبت با انجمنها و انجمنها ما از اشته و تراوش او می باشند و این مجلس بمنزله دریا است و انجمنها بمنزله قطره نسبت باین دریا پس این مجلس و انجمنها لازم و ملزوم یکدیگرند و انجمنها باید نظارت در اجرای قوانین موضوعه از مجلس داشته باشند و در صورتیکه مجلس باین وزیر مسئولی گفتگو میکنند برونق قانون کسی حق ایراد و تعرض ندارد زیرا که آن وزیر مسئول اجرای قانون است و بنده بموجب قانون اساسی بوزیر داخله گفتم که بی جهت نمیتوان کسی را از وطن و خانه خود تبعید کرد و این حرف بنده از روی غرض و بی جهت زوده و باید انجمنها حق و حدود خود را بدانند و بفهمند و بحرف مردمان مفرض کار نکنند و وظیفه خود و مجلس را از هم دیگر تیز دهند و امیدوارم که تاز این مجلس هستم از وظیفه و کالت خود کوتاهی و مسامحه نداشته باشم و از روی هوا و هوس و غرض نفسانی کار نکنم اقوال و عرایض بنده را کسی حمل بر غرض نکند و مادام که در این مجلس هستم با کمال قوت قلب و حسن نیت حفظ حقوق ملت را خواهم نمود .

در این موقع شروع بقرائت قانون متونبات شد پس از مذاکرات زیاد در مواد راجعه به تعیین ورثه که آیا منحصر بولاد بلا واسطه باشد یا با واسطه و در ترتیب تقسیم وظیفه در بین ورثه اخذ رای شده با اکثریت آراه اولاد بلا واسطه که شامل اولاد و عیال مطلقاً و پدر و مادر که در کفالت شخص متوفی باشد و همچنین نواحه که پدر یا مادر آن مرحوم شده در کفالت متوفی باشد تصویب گردید و بعد ترتیب تقسیم

هم لذلک مثل حظ الاثین تصویب شده و پدر هم پسری و مادر سهم دختری و عیال در صورت انحصار سهم یک دختر و در صورت تعدد هم همان یک سهم تقسیم در بین آنها شود و نواحه پسری هم در حکم پسر و نواحه دختری در حکم دختر خواهد بود و در صورت تعدد نواحه همان یک سهم در بین آنها تقسیم خواهد شد .

مجدداً شروع بنذاکره شده در باب بی ترتیبی دفتر مذاکره بمیلان آمد و اظهار شد که صدیق حضرت در خصوص حقوق خود گفتگویی دارد بعد از مذاکرات در این باب بالاخره فرار این شد که صدیق حضرت اظهارات خود را بطوری که دفتر منظم نگاه بدارد کتباً بهیشت رئیس اظهار نماید تا قاری داده شود .

آقای سید مهملی - آن قسم نامه خوانین لرستان را خوب است مقرر شود قرائت نمایند که خالی از اهمیت نیست و نیز باید جواب داده شود (قسم نامه مزبوره بضمون ذیل قرائت شد) (صورت قسمنامه خوانین لرستان)
 چون حکام سلف و حواله عموم لرستان را در انتظار اولیای دولت و ملت وحشی جلوه داده اند بلکه تمام را خائن شمرده این فدویان لرستانی برای رفع اشتباه و بروز صداقت خودمان در حضور مراسم ظهور مبارک و کلاهی محترم مجلس مقدس شورا علی شید الله ارکانه این ورقه قسم نامه را که بمنزله تجدید عهد است تسلیم میداریم که این عهد و میثاق برای خود و اولادمان تا ظهور قائم آل محمد (ص) بیادگار بماند تا اینکه اولیای دولت و ملت اطمینان از فدویان لرستان حاصل نمایند .

(بسم الله الرحمن الرحیم)
 (باعقل و یا حکیم یا احکم العالکین)
 این فدویان خوانین لرستان با تپه و الوار خداوند عالم را شاهد و گواه میگیریم که بار خدایا کریم بحق ذات پاکت قسم و بحق کلامه حبیب معجود سوگند و بهره در نزد تو محترم است ما خوانین لرستان با تپه و الوار تمام مشروطه طلب هستیم با جان و مال در تقویت و همراهی مجلس مقدس شورا علی حاضریم هر کس مقل مشروطه باشد و در تخریب مجلس مقدس بکوشد با اجازه و کلاهی محترم نابود نمائیم از اطاعت او امر مجلس مقدس و قانون اساسی تجاوز نمائیم بحق کلامه معجود قسم است برای جهاد متعهدیم هر کدام از دول اجانب طبع خاک پاک ایران را بنمایند تا آخرین قطره خون خود نریخته اند بکوجب از خاک ایران را تصرف نمایند و در نظم خاک لرستان از طریق و شوارح قفلت نداریم و بحق آیات قران از وصول مالیات و پرداختن بحکومت مضایقه نخواهیم نمود در آبادی مملکت و رویت و آسودگی اهالی لرستان سامی و جاهه می باشیم بشرط اینکه دولت و ملت از روی عدالت موازن قانون رسیدگی و احقاق حق ما را بفرمایند بکنفر حاکم مشروطه طلب با اجزاء مختصری با کتابچه قانون لرستان بفرستند نام مطیع و فرمان برداریم و در وقت دیگر زیر بار حکومت مستبد نخواهیم رفت بلکه تمام جلائی وطن می نمایم حکومت مستبد را قبول نداریم خون دوست هزار نفر را نمیتوانیم نقر بفرستد انصاف می خواهیم وجود بکنفر برای دولت و ملت مفید تر است یا اینکه در دست هزار رعیت بهتر است در صورتیکه مملکت آباد گردد و ظلم و استبداد سابق متروک گردد هر زمان مجلس

مقدس قشون از لرستان بشواهد مملکتی است پنجاه هزار سواره و تفنگچی شجاع و رشید جان را در راه ملت قدا نمایند بهر کجا که امر شود حاضر خواهند شد شجاعت و رشادت لرستانی اظهار من الشمس است کلبه مقصود حکام بقتله و اقتشاش داخلی است هر کسی که مشروطه طلب باشد او را از بین ببرند ولی چون حق بجانب مشروطه است اهل استبداد همه مغلوب میشوند و مقصود نمیرسد همچنانکه انجمن ملی خرم آباد دائر شاعلان بنام ماها دادند همگی خوش وقت شدیم بوسیله عریضه تبریک عرض نمودیم جناب سردار مکرّم تصور نمود تمام خوانین مشروطه طلب شده ایم دیگر نمی توانیم ظلم و تعدی نماید در صدد تخریب انجمن افتاده مشغول گفتن گردید بعضی از ملاح را بر شوه فریب داده بعضی از گمشکان خود را بلباس مشروطه داخل انجمن نموده رفته رفته کار فتنه بالا گرفت شهر را در فتنه نموده عاقبت کار شهر بزجاج کشیده با خودش طرف شدند دعوای سختی شده از عهده جنک ملت بر نیامد شکست خورده به این استکفا نکرده باز تین کرد شهری را با الوار طرف نمود چون ما ها خوانین قسم خورد بودیم همراهی از مجلس بنمائیم ابداً با آنها طرف نشده هر کدام بجل خودمان رفته و از روی حقیقت بنا به مجلس مقدس آورده و عقاید خودمان را بر عرض میرسانم جانا و مالا مطیع و فرمان برداریم آنچه را که و کلاهی محترم صلاح بدانند اطاعت خواهیم کرد عرض دیگر چون عمل طوایف لرستان غیر از عمل شهر است بکنفر آدم بصیر از اهل لرستان برای وکالت در مجلس مقدس لازم داریم که دفع حیویات را بشما بدهد و در آنجا حاضر باشد استدعا چنان است اجازه بفرمائید بکنفر امین و بصیر از لرستان بسمت وکالت انتخاب نموده روانه نمایم عرض دیگر چشم ما اهالی لرستان بلوای مجلس مقدس است شعبة آن در تمام بلاد است الا لرستان از طوائف و شهری از این نعمت ظمی محروم هستیم و هر کاه در خرم آباد انجمن تاسیس نشود اسباب فتنه و خرابی در این نقطه فراهم است استدعا چنان داریم که مرحمت فرموده امر بانقاد انجمن ایالتی بفرمائید و بکنفر هم مصدق روانه شود لرستان بیاباد از روی بصیرت و کلا انجمن را برقرار نموده و منظم بدارد و تحقیق احوال مفرضین فراهم بنماید که از چه طایفه و حزب این قانون مقدس مسندند که رفع عیویات را باینهخوان بنماید که موجب آسایش فراهم گردد .

(مهملی) (حسن) (فاضل)
 رئیس المشایر ایل بیگی ایلهانی سکوند
 (نظر علی) (جمقرقلی) (تقی)
 سردار کرم ایرانی دلقان
 (جهان شاه) (حبیب الله) (حبیب الله)
 (محمد رحیم) (رحمت الله) (یا با صید الله)
 (بهتد حسین) (محمود) (یا احمد)
 (سهراب) (حیاتقلی) (حسین)
 (هاشم) (میدالله) (محمد هادی)
 (سیف الله) (صمد علی)

آقای شیخ محمد علی - اولاً خوانین لرستان خصوصاً و از تمام ایلات هموماً از طرف خود و مجلس اظهار تشکر و امتنان بنمائیم که اظهار وطن پرستی و مساهدت خود را با مجلس شورای ملی نمودند و تا این عرض میکنم که مجلس همین طور که خوانین در آن قسم نامه استدعا کرده اند که وکیل از آنها خواهد

شود خوب است تصویب شود که تمام ایلات و کلاهی خود را انتخاب نموده روانه نمایند
آقای سید حسین - این خوانین یک تلگرافی بتوسط بنده از کرمانشاه بمجلس مقدس و حجیر اسلام نموده اند خوب است جوابی با آنها مخابره شود که بنمازل خود رفته و بعد در باب حکومت آنجا بوزیر داخله گفتگو شده و موجب آسایش آنها فراهم گردد

آقای میرزا آقای مجاهد - بنده از احساسات وطن پرستی این خوانین که اینطور اظهار قومیت کرده اند خیلی تشکر میکنم ولی خوب است این تشکر فطری باشد که با وزارت داخله در خصوص حکومت آنجا گفتگو شده و اسباب آسایش خاطر آنها فراهم شود مجلس ختم شد

مذاکرات روز شنبه ۱۳۸۶
شازدهم شهر صفر المظفر
دارال شورای ملی
 خلاصه مذاکرات روز شنبه چهاردهم آردا میرزا مرتضی قلیخان قرائت کردند .

لسان الحکما - دو مسئله در خلاصه مذاکرات است که بی نتیجه مانده است اگر حال هم مذاکره نشود باز بی نتیجه خواهد ماند یکی تقاضاییکه خوانین و نجیبی لرستان کرده بودند و جواب خواسته بودند جواب چه داده خواهد شد دیگری در باب صدیق حضرت از بابت عمل دفتر که اگر اقدام نشود باز دفتر بی ترتیب خواهد ماند

رئیس - البته جواب خوانین لرستان داده خواهد شد و اول هم از تمام ایلات احضار خواهد شد و در باب دفتر هم اعضاء مشغول اصلاح آن هستند (در این موقع شروع بقرائت قانون متونبات شد) پس از مذاکرات لازمه در مسأله که راجع بود با اینکه هر کاه هر یک از باز مانده کان متوفی شغل دیوانی داشته باشد سهمی که از وظیفه مزبوره میبرد از بابت مواجیبی که در ازاء شغل دیوانی میگرد محسوب میشود با نه اخذ رای شد و با کتیب از راه تصویب گردید که باید محسوب شود و بعد در سایر مواد باقی مانده مذاکره شده پس از تقبیح و تصویب در کلیه مواد قانون متونبات اخذ رای شده با اکثریت از راه تصویب گفته قرار شد برای توشیح بصره های بومی فرستاده شود راپورت کمیسیون خارجه در باب اداره تقیث و امتیاز تخم نوغان که در چند جلسه قبل قرائت شده بود مجدداً قرائت شده مطرح مذاکره گردید .

بحر العلوم رشتی - در خصوص این امتیاز البته امتیازیکه دولت داده است صحیح است ولی این امتیاز هم مثل سایر امتیازات است از قبیل چای و غیره چون منقبت میبرد این امتیاز را قبول کرده و باید چیزی هم بصوات بنده خصوص این تخم نوغان بهره اش خیلی است زیرا که هر جمعه از آنرا پس از تربیت و عمل آوردن ببلوغ زیادی خواهد فروخت و مبالغی از قبل آن منتع میشود پس با بودن این ترتیب نباید بجهت مغایر این کار یک چیزی از ملت بگیرد باسم حق المعاینه زیرا که اگر این تخمها را که وارد مینمایند بجهت شرکت است و در این صورت تخم مقیوب فاسد وارد نمیکند و بر فرض هم که بجهت دیدن و معلوم کردن خوب و بدان محض خدمت ملت چیزی میخواهد بگیرد باید در مقابل خدمت خود چیزی

بگیرد و آنهم فقط بکنفر دو سه ماهی در موقع وارد کردن تخم نوغان و معاینه آن در مرکز باشد و از هر جمعه یک شاهی هم بگیرد دو هزار تومان میشود و این مبلغ در از این خدمت کافی است و اگر بگیرد از بابت اینکه معلم میآورد و تخم نوغان را تربیت میکنند مخارج دارد باید چیزی بگیرد از این بابت هم نباید چیزی گرفته شود زیرا که تخم نوغان را بخود منحصر کرده و بقیمت گراف میفروشد و بهره میبرد دیگر نباید چیزی از ملت بگیرد و علاوه آبا به بینیم رعیت هم میتواند تخم نوغان را خودش تربیت کند یا اینکه مجبور است بیاید از صاحب امتیاز بقیمت گراف بخرد بنده بخاطر دارم در عهد حکومت عهد السلطان اموری بجهت این کار آمد گویا اسمش هم میرزا احمدخان بود و در این خصوص گفتگویی زیاد شد ابداً تجار راضی باین تکرار داد نشدند و فقط صحبت جمعیه یک شاهی در میان بود ولی درست در نظر نیست که این جمعیه یک شاهی را تجار میخواهند بدهند و امور این کار راضی نمی شد یا اینکه از طرف مأمور اظهار شده و تجار راضی نمی شدند در هر حال این امتیاز نامه خیلی محل ایراد و اشکال است .

وکیل التجار - بنده در اساس گرفتن دهشاهی حق المعاینه حرف ندارم زیرا که این تخمها از خارج وارد می نمایند که نفع ببرند البته باید معاینه شود و کم رکع گرفته میشد و نیز جمعیه یک قران از سابق میگرفتند کسی حرف نداشت و میدانند سال آوردند باین میزان کردند بنده یک ایرادی بکمسیون خارجه دارم که این امتیاز نامه را تصویب کرده اما برای تصویب کردن جبدهشاهی بمجلس آوردند .

رئیس - چرا باید آنها امتیاز نامه را که از سابق داده شده تصویب نکنند و اما از بابت حق المعاینه چون مربوط به مالیه است و تصویب آن با کمیسیون مالیه و مجلس بود از این جهت بمجلس آمده و باید در این باب رای گرفته شود حال خوب است بکمسیون تجارات راجع شود که در آنجا مذاکره کرده تصویب نمایند .

آقای سید حسین - سعیت دراصل امتیاز نیست فقط صحبت در این است که حق المعاینه بکنفر گرفته شود یا دهشاهی و چون اتباع خارجه راضی نمیشدند که یک قران بدهند و بعضی از فرام حاضر شده بودند که حق المعاینه را دهشاهی بگیرند و چون این حق المعاینه داخل در مالیه است و قران است که یک عشر آنهم عاید دولت شود از اینجا بجهت بمجلس آمد که مجلس رای خود را در این باب بدهد .

وکیل الرعایا - دراصل امتیاز کسی حرفی نداشت و ندارد اما اینکه می گویند حق المعاینه دهشاهی گرفته شود باید معین شود که تا چند وقت باید این وجه گرفته شود و اگر بگیریم که هیچ حق المعاینه لازم نیست این هم صحیح نیست فقط باید تعیین مدت گرفتن حق المعاینه بشود .
آقای میرزا محمود - بنده عرض میکنم آن چیزی را که میگیرند ملت میدهد و این شخص هم که امتیاز گرفته است از ملت است و در وکیل بعضی اشکالات و اعتراضات در امتیاز دارد آزاد است رای خود را اظهار میکند ولی صاحب امتیاز حاضر نیست و

اگر هم حاضر باشد حق نطق ندارد و این تقریباً ظلم است پس باید بکمیسیون رجوع شده گفتگو نمایند و تصویب درای کمیسیون معلوم شود.

اسدالله میرزا - چون بنده یکی از اعضاء کمیسیون خارجه بوده ام لازم است که توضیح بدهم که اولاً و کلاً حق ندارد ایراد بر رای کمیسیون نماید مگر اینکه ثابت کند و می تواند بگوید که رجوع بکمیسیون دیگری شود و دو باره گفتگو نمایند تا این آنچه مذکور کرده در خارج از موضوع است زیرا وقتی که این را پورت بکمیسیون خارجه آمد گفتگو شده و بلاخره اینکه اگر این امتیاز را نقض نمایند دیگر از داخله کسی بخیرالاین امتیازات و آزادی مملکت نخواهد افتاد و به علاوه اگر این امتیاز بخارجه داده شده بود نقضش ممکن نبود لهذا در نفس اصل امتیاز رای نداده و امتیاز را تصویب کردند و تا این در خصوص ده شاهی و بکفران حق الدمانه است که تصویب نمودند که بکمیسیون آمده و تازای مجلس معلوم شود در اینصورت وکیل التجاریا باید ممدت بخواند و یا ثابت کند که چرا نسبت خلاف بکمیسیون داده اند.

آقامیرزا مجاهد - این لفظ خلاف که آقای وکیل التجار اظهار کردند زیاد بود زیرا که ایشان ملتزم شده اند در خصوص هر کمییونی که تشکیل شود این لفظ را بگویند و گویا اشتباه کردند خوب است ممدت بخوانند.

رئیس - آقای وکیل التجار هم ترضیه خواهد خواست و گویا مرادشان لفظ اشتباه بوده.

اسدالله میرزا - بلی کمیسیون اصل امتیاز را تصویب کرده و مسئله یک قران و ده شاهی را بتصویب مجلس واگذار نموده و باید در باب بکفران و ده شاهی گفتگو کرد.

رئیس - بلی در اصل امتیاز کسی حرفی ندارد و بطوری که گفته شد خوب است بکمیسیون تجارت رجوع شده با حضور وزیر تجارت و بعضی از وکلا گفتگو نموده و نظریات خود را در این بنامید به مجلس بیاید و روز شنبه هم چون روز اول سال نو است خوب است یک هیئتی معین شده حضور همایونی مشرف شوند اگر چه ایام عزت ولی چون سفراء و رسام شرف میشوند از طرف مجلس هم گمان میکنم هیئتی بیرون لازم است حال آنکه ایام رای مجلس چه چیز است (گفتند بلی لازم است.)

رئیس - پس بیست نفر از آقایان وکلا و سایرین معین کرده ام اطلاع داده میشود که برای روز شنبه چهار ساعت از دست گذشته در دربار حاضر شوند برای شرفایی.

آقاشیخ یوسف - موضوع مذاکره مجلس بعد چه چیز است.

رئیس - قانون عدلیه اگر چه مسئله تقشیر تذکره هم مانده و لازم است که بدو در او هم گفتگو شده و بیگجائی منتهی شود.

آقاشیخ یوسف - یکی هم مسئله بلدیه است درجا هائی که انجمن ایالتی و ولایتی دارند و بلدیه هم دارند بلدی به کارهای خودش رجوع بانجمن ولایتی میکند و اینجا که انجمن ولایتی ندارد عمل بلدی قدری تأخیر افتاده هر گاه ما باید بلدی صحیح داشته باشیم و مجلس باید در این کار فراری بنهد خوب است لایحه را که پیشنهاد کرده مطرح مذاکره

شده ترتیبات آن رامین کنند و اگر هم باید با اختیار خود بلدی و اگذار شود یا آنها بگویم که مهطل نباشند و مشغول کار باشند زیرا که بلدی لازم است و باید بعضی مضارجات از پول بلدی بشود چنانچه در سابق گفته شد که بخارج بلیس را بلدی باید بدهد این صورت باید آن لایحه بلدی را زودتر مطرح مذاکره فرار داده و تصویب کرده یا آنها بدهند.

رئیس - صحیح است و نباید در ترتیبات آن لایحه هم زیاد گفتگو شود که مثلاً فلان عبارت خوب نیست باید زودتر در آن لایحه گفتگو شده و تصویب شده یا آنها داده شود تا آنها هم بوظایف مشغول باشند و هر چه تأخیر بقیته اسباب ضرر است.

آقای سید حسین - برای این که این لایحه را پس از آمدن مجلس نگویند سیاه است خوب است بفرمائید بپارلمان قانونی نوشته شود.

رئیس - چه ضرر دارد و کمیسیون عراض هم نمیدانم فردا خوانده آمد بیاید در هر صورت جناب معج البک هم از ریاست کمیسیون عراض استعفا داده اند اگر نه موجب تأسف است ولی باید یک نفر بجای ایشان انتخاب شود کمیسیون مایه هم باید فردا بیاید چون روز شنبه مجلس نیست و تعطیل است بعضی اظهار داشتند که آقای احسن الدوله برای ریاست کمیسیون عراض خیلی خوب است و مدتی هم ریاست داشته اند و از ترتیبات آنهم مسبق هستند و انتخاب ایشان خیلی صحیح است.

رئیس - عراضه است از انجمنها نوشته اند و با چهل نفر از نماینده گان خود بکمیسیون فرستاده اند قرائت شود عراضه منزه بر سر پد بضمون ذیل قرائت شد حضور مبارک و کلالی محترم عرض می دارد در خصوص انقلاب و انجمنهاش فارس بوسیله تلگرافاتی کرسیده همچنان برای اهالی طهران خاصه انجمنها حاصل شده و خواستند در مجلس مقدس اجتماع نمایند در رفع انقلابات آنجا را بخوانند بلاخره این که در آن ساخت مقدس اجتماع نشود لهذا بیست نفر از نمایندگان خود را خدمت صحیح اسلام فرستاده و اصلاح فارس را خواستار شدند ولی تاکنون نتیجه نه بخشیده لهذا انجمنها اصلاح قوری آنجا را از مجلس مقدس استعفا می نمایند و میخواهند بدانند کار برادران شیرازی ما بکجا رسیده و مجلس مقدس تاکنون در اصلاح آنجا چه اقدامات نموده.

رئیس - جوابی است که انجمنها نوشته شده قرائت شود (قریب بضمون ذیل قرائت شد مراسمها شما بهیئت رئیس واصل گردید و مجلس تاکنون نهایت اقدام را در تنظیم فارس نموده و اصلاح آنجا را از وزراء خواسته است از جمله در روز در حضور وزراء وزیر داخله خیلی تأکید شده و جداً اصلاح آنجا را خواسته است و انشاء الله بزودی رفع این انقلابات خواهد شد.

اسدالله میرزا - اقدام مجلس فقط اختصار بوزراء است در جواب نوشته شده اقدام در تنظیم آنجا نموده خوب است آن لفظ اقدام زده شده و بجایش تا کیدات نوشته شود.

رئیس - در این که مجلس اقدام در امر ایات نموده برمن بکنفر شبه نیست و بعد ما خوب است در اجرائیات دخالت نکند.

اسدالله میرزا - مجلس یعنی هیئت عموم و کلا این هیئت در اجرائیات هیچوقت دخالت

نکرده و میکنند و اگر بعضی از وکلا دخالت میکنند و بطی بمجلس ندارد.

رئیس - خواهش میکنم سکه بعد ما نکنند **آقامیرزا محمود** - از فرمایشات جناب رئیس اعتراض بر خود جناب رئیس وارد می شود در صورتیکه میدانید بعضی اقدامات از طرف وکلا میشود حق جناب رئیس است که بدو نصیحت کنند و اگر نصیحت فایده نکرد آنوقت بشکلینی که معین است باید رفتار شود.

وکیل التجار - از این گفتگوها چیزی معلوم نیست از یک طرف وزیر داخله تلگراف میکنند که شش نفر را از فارس بفرستید و در تلگراف فید میکنند که بتصویب مجلس است و از یک طرف گفته میشود که مجلس در اجرائیات نباید دخل و تصرف کند در صورتیکه همین تلگراف موجب انقلاب فارس خواهد شد.

رئیس - وزراء گویا برای اینکه بتوانند خیالات خود را اجرا کنند در هر کاری میکنند بتصویب مجلس است و این لفظ در میان ایشان معمول شده در صورتیکه بعضی کارها را خیر دارم که هیچ مجلس خبر ندارد ولی شاید بعضی مطالب را هم مجلس تصویب کرده باشد در حال مجلس نباید در اجرائیات شود و وزراء هم این رسم را دیگر نباید معمول بدارند.

معاضد السلطنه - راپورت تقشیر تذکره هم خوب است قرائت شده و مطرح گفته تمام شود.

رئیس - اگر حاضرید خوانده شود.

آقای سید حسین - کارا گفته شد که هیچیک از وکلا در خارج حق ندارند از طرف مجلس سمت نمایندگی کاری بکنند و در خارج فقط رئیس مجلس از طرف مجلس سمت نمایندگی دارد و وکلا وقتی که از مجلس خارج میشوند حکم افراد ملت را دارند در این صورت باز بعضی از وکلا در خارج مجلس هزار کار میکنند و باید اکر در این مدار فراری داده شود.

مجلس ختم شد

مذاکرات روز شنبه بیست و یکم شهر صفر المظفر دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز پنجشنبه ۱۶ آقامیرزا مرتضی قلیخان قرائت کردند.

فایب رئیس - روز اول سال چنانچه چند نفر از وکلا حضور داشتند در حضور اعلیحضرت همایونی از مطالبیکه مذاکره شد من جمله عمل بلدی بود که فرمودند زودتر این مسئله تمام شود که اسباب آبادی شهر است پس خوب است امروز همان لایحه بلدی قرائت شده و تمام شود (در این موقع شروع بقرائت لایحه بلدی شد) پس از مذاکرات لازم در خصوص در شبکه و کالسه کرایه ماهی دو تومان و پنجهزار و گاریکه در شهر حمل و نقل میکنند ماهی پانزده هزار و دو پنجهزار و پنجهزار ماهی چهار چرخ ماهی هفت هزار و ده شاهی و انومیل اربابان در ماه یک تومان و انومیل کرایه در ماه سه تومان و هر چه هم اکنون داشته باشد هر یک ماهی سه تومان و کاری و دلجانو که از خارج وارد شهر میشوند هر دقه چهار هزار اخذ رای شده با اکثریت آراء تصویب شده و از مجلس گذشت.

رئیس - محض اطلاع عرض میشود که از

تمام انجمنهای زرتشتیها چه در سایر بلاد میباشد و چه در اینجا تلگرافات و لواجیح در تبریک سال جدید اظهار کرده اند چون خیلی مفصل است از قرائت آنها صرف نظر نموده و جواب مسامدی هم بطوریکه لازم بود داده شد مذاکره از کمیسیون مایه و هم حضور آن بیان آمد.

آقای حاجی امام جمعه - بنده هر یک اعضاء این مجلس را از روی حقیقت عرض میکنم که خیلی بزرگوار هستند زیرا که تمام نفوس ایران این یکصد و بیست نفر یا زیادتر را انتخاب کرده اند و در حقیقت اینها بسیار مرموز و معجز هستند چند روز قبل در تعیین اعضاء کمیسیون مایه ۸۱ رأی در انتخاب بنده دادند لهذا آنروز خجالت کشیدم که فوری امتناع و استعفا فرمایم و بعد هم بنده را بریاست کمیسیون مایه انتخاب کردند باز هم خجالت کشیدم که فوراً امتناع نمایم زیرا که در حقیقت مثل این بود که دو ثلث ملت بنده را منتخب کرده است این بود که چند مجلس در آن کمیسیون حاضر شدم ولی حالا استعفا میخوانم و دیگر بکمیسیون مایه حاضر نخواهم شد.

آقاشیخ حسین - اینمذلت بیچاره از کثرت استبداد همچنان کرده تا این که بتوجه امام عصر عجل الله فرجه مجلس گرفتند و وکلا انتخاب نمودند امثال این آقایان را بجهت این که حافظ حقوق آنها باشند حالا بخوانند از هر کاری استعفا بدهند نشود صحیح نیست و از آن طرف آقایان و کلام حق دارند زیرا که بعضی از نویسندگان جرایم و بعضی از ناطقین که با اعتقاد بنده مفرض و مقصد هستند در روزنامهجات و مجامع نسبت بوکلا بد گفته و شرف آنها را برده اند ولی وکلا متدین باید باین حرفها گوش نداده مشغول کار شوند و اینگونه موانع را هم از جلو بردارند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - اما باید جهت را از آقای حاجی امام جمعه استفسار نمایم که چرا استعفا می دهند همانطوری که جهت قبول را فرمودند باید جهت استعفا را هم بفرمایند که اگر مانع خارجی دارند در صد رفع آن برآیند.

آقای حاجی امام جمعه - اما آنکه آقاشیخ حسین گفتند بنده خیلی شکر می کنم خدا را که در مدت این یکسال که باین مجلس مشرف شده ایم هیچیک از روزنامه نویسا و غیره ابتدا در حق بنده چیزی نوشته و نگفته اند (ذک فضل الله بؤتی من پشاه) این را هم بنده از فضل خدمتیدانم و اما اینکه از عضویت کمیسیون مایه استعفا خواسته ام بجهت این است که خود را قابل این خدمت نمیدانم.

آقامیرزا آقا مجاهد - بعقیده بنده اما که اعضاء آن کمیسیون هستیم باید از جناب حاج امام جمعه خواهش نمایم که این استعفا را ندهند و بیش از این هم صلاح نیست در این خصوص در مجلس مذاکره شود.

آقامیرزا محمود - بعقیده بنده در تقشیر و تبدیل اعضاء کمیسیون ها فی الجمله خط شد زیرا که اول ما باید ملاحظه این نکته را بکنیم که لااقل یک ثلث از اعضاء سابق را که اطلاع کامل در کار خود حاصل کرده اند باقی میگذاریم و بانی را از سایرین انتخاب میگردیم تا اینکه این اعضاء جدید باهمراهی اعضاء قدیم بتوانند مشغول کار و مسلط باشند

اجزاء کمیسیون مایه سابق بواسطه اینکه مدتی در کار بودند عامل و مسلط شده بودند اما اعضاء حالیه درست مطلع از امور مملکتی نیستند پس در این صورت خوب است اجازه داده شود بانجمن تقشیر از اعضاء قدیمه یا عده از خارج که عامل و بصیر در کارند داخل این کمیسیون بشوند تا اینکه بوجه مملکتی از روی علم و اطلاع بزودی اصلاح شود.

آقامیرزا آقا مجاهد - این ترتیباتیکه آقامیرزا محمود فرمودند گویا صحیح نباشد زیرا که اولاً شش نفر از اعضاء کمیسیون مایه قدیمه مجدداً انتخاب شده داخل هستند و ثانیاً این اعضاءیکه دو باره انتخاب شده اند اطلاعشان کمتر از اعضاء سابقه نیست و اینکه بعضی از آقایان استعفا میدهند بجهت اینست که اگر بیکروری بواسطه شغلی نتوانستند حاضر شوند بعضی هالین مسئله را نطق مفصلی کرده نسبت بان شخص اعتراض می نمایند.

رئیس - تلگراف شاهزاده فرمانفرما است که از میان دولت مغایره شده محض اطلاع خواننده میشود (تلگراف مزبور قرائت شد قریب باین مضمون) کمیسیون سرحدی تمام خوانین مکرری وارد میان دو اب شدند دیگر احدی نیست که در این حدود تأیید نشده باشد کارهای اینجا هم حالا بعهده الله بیک اندازه اصلاح شده اکنون اولیای امور برای اداره کردن امور آذربایجان شخصی را معین نمایند که با مورد این مردم رسیدگی نماید.

رئیس - مقصود از قرائت این تلگراف اطلاع از تأییدات آن حدود بود مسئله اخیر راجع بوزارت داخله است و چند روز است که خودشان مشغول مذاکره هستند.

آقامیرزا آقا مجاهد - باید یک اندازه اظهار امتنان از فرمانفرما بشود که موجب تشویق و امیدواری آینه ایشان گردد.

آقای حاج امام جمعه - بلی در حقیقت شاهزاده فرمانفرما در خصوص استمالتی که علاقه از خوانین نموده و آنها را جامع آوری کرده اند خدمت بزرگی نموده اند و خیلی زحمت کشیده اند و باید از ایشان اظهار امتنان بشود.

آقا شیخ محمد علی - در تمام این مدت و کلا در حجج اسلام در مقام مدافعه با مستبدین بوده اند و اگر بنا باشد دفع آنها نشود هیچ کاری پیشرفت نخواهد کرد و مطلب سه کلمه است یکی غفلت است و یکی ملاحظه و یکی مسامحه اگر زمانیکه علم استبداد در حضرت عبدالعظیم بلند شده بود به مستبدین مجازات داده بودند و ملاحظه در کار نبود مسئله میدان تویخانه اتفاق نیافتاد و هر گاه اشخاص آنجا را مجازات میدادند با مساوات مسئله و رابین اتفاق نمی افتاد و این همه شرافت و هرزگی نمیگردیدند و میلی خسارت و ضرر بر عاریا وارد نیامد و حالا اگر ایشان را بمعنا که حاضر نکنند و بطور قانون مجازات ندهند بسا هست که غالب مردم بعد از این مصدر این گونه هرزگی ها بشوند بهر حال نمی شود از مجازات آنها صرف نظر کرد و آنوقت مشروطه طلبان هم حق دارند که مستبد بشوند.

(جمعی گفتند صحیح است)

رئیس - این که بعضی میگویند صحیح است معلوم نیست اکثریت داشته باشد در همه جا قانون است شخصی که بجائی پناهنده شد برایش قانونی او

رسیدگی میشود و منهم ابد اشخ محمود را نمی شناسم ولی حالا که بمجلس پناهنده شده باید برایش قانونی اورسیدگی شود حالا نمی دانم رای مجلس در اینخصوص چه چیز است.

آقامیرزا محمود - باجماع در مجلس از هر جا جمعی متحصن بوده اند در این عمارت جلو آفتاب زندگی میگردند اما این اشخاص را که مجلس زور آورد که دستگیر نمایند چه دلیل دارد حالا در عمارت فوقانی مجلس منزل بکنند فرضا هم متحصن است باید مثل سایرین در عمارت پائین باشد.

احسن الدوله - چون صحبت از عدلیه شد عرض میکنم که دیروز در عدلیه بودم و وضع عدلیه را بطوری مشغوش دیدم که میتوانم عرض کنم که عدلیه نداریم زیرا که بقدری در عدلیه جمعیت همه جور هست و همه بی ترتیب و وزیر عدلیه هم نهایت دلنگری را دارد.

حاج محمد تقی - با اینکه عدلیه ترتیب درست مرتب نیست باید شیخ محمود را فرستاد عدلیه تا معاکه بشود.

آقامیرزا مرتضی قلی خان - بیکوت یک شخصی معلوم است که مظلوم است و پناهنده میشود البته او را باید پناه داد یک شخصی هم هست که تقصیر و عدم تقصیرش معلوم نیست او هم که پناهنده میشود باید پناه داده نپا و مهر بانی کرد و نه سخت گیری شیخ محمود را باید بعدلیه فرستاد تا این که تقصیر او معلوم شود و او را مجازات دهند و اگر هم تقصیرش جزئی بود که قابل عفو باشد آنهم معلوم شود.

آقامیرزا آقا مجاهد - چون کار بجائی رسیده که مذاکرات بنام معلوم نیست لهذا باید برای مقصود خود مقدمه ذکر کرد و این که بنده میگویم نه برای این است که شیخ محمود مجازات نشود این مأموری که از طرف دولت رفت اگر او را میآورد تکلیف دیگری داشت و حالا که خود او آمده تکلیف این است که بطور عدالت او را بعدلیه فرستاد و معاکه بشود.

آقاشیخ محمد علی - بنده تاکنون اسم شیخ محمود و حاجی حسن خان را در مجلس نبرده ام ولی در مجلس مذاکره آن ها شده که چنین و چنان کرده اند پس معلوم میشود که مقرر بوده اند و الا اجتماعات آزاد است ولی اجتماعی که مضر بعالم مردم نباشد و اینها اجتماعاتی که کرده اند معلوم است برای چه بوده و این ها همان اشخاص هستند که در تویخانه اجتماع کردند برای این که با مجلس و وکلا و تمام مردم مشروطه طلب زد و خورد نمایند در اینصورت اگر اینها معاکه و مجازات نشوند اسباب اختلال میشود.

وکیل الرعایا - اولاً اینکه بنده از شیخ محمود سؤال کردم چرا میزین را جواب دادید گفت چرا اول بود و این فرستادند و اینکه گفتند اجتماعات آزاد است صحیح است ولی زمانی که معجل نظم نباشد و از قرائتک شنبه میشود بعضی از همراهن شیخ محمود را در یک انجمنی پناه دادند و باید یا آنها گفت انجمنیکه مقرر دولت و ملت را پناه دهد معجل آسایش است.

آقای سید مهدی - شیخ محمود را همانطور که گفتند باید برود عدلیه استنطاق شود و بنده مطالبی دارم که بطور لایحه نوشته شده است اگر صلاح است بخوانند.

رئیس - حال از مطلب خارج نشود.

حاج معین التجار - این تصدیقاتی که در حق شیخ محمود گفته میشود همه اقوامی است و باید رسیدگی شود و اما در مسئله ترپخانه هم که یکی از بیت نرسانند ولی در استطاعت حرف نیست و باید استطاعت و معاکه بشود تا تصدیق و عدم تصدیقش معلوم گردد.

رئیس - فردا هم مجلس است و مطرح مذاکره هم مسئله تقشیش تذکره است و آقای سید مهدی هم مرخصی گرفته موقتاً می‌روند برای بستن سد سازه اطلاعات با مجلس عرض شد.

مذاکرات روز پنجشنبه

وسیم شهر صفر المظفر

دارالشورای ملی - مذاکرات روز سه شنبه ۲۱ آقامیرزا مرتضی قلیخان قرائت کردند.

آقای سید عبدالرحمن شهبهانی - جناب آقای شیخ اسمعیل وکیل قایمات میباشند و اعتبار نامه ایشان هم در کمیسیون انتخابات ملاحظه شده در کمال صحت و اعتبار بوده و تصویب شده است.

رئیس - انشاءالله مبارک است امیدواریم که بخدمت بزرگ برای ملت موفق شوند (عموم و کلاً نیز تبریک گفتند) در این موقع راپورت کمیسیون مختلطه از اعضاء کمیسیون خارجه و مساله تذکره که تأسیس اداره تقشیش مستقلاً برای عمل تذکره که سابقاً هم در مجلس قرائت شده بود خوانده شد خلاصه اش این بود که اعضاء کمیسیون بدو در لزوم و عدم لزوم این اداره مذاکرات زیاد وقت کامل کرده لزوم آنرا تصویب و پس از آن در این که آیا این اداره تقشیش تذکره بطور متناظر یا بطور امانی و اداره شخصی که در اولت شده این اداره را دایر نماید داده شود مذاکرات زیاد شده بعد از تحقیقات کامل چون میزان عمل تذکره بواسطه بی ترتیبی که داشته ممکن نبود بطور صحت معلوم شود که مقاطعه داده شود اعضاء کمیسیون بطور امانی و اداره بودن را تصویب کردند و شخص داوطلب در این صورت سی و پنج هزار تومان مخارج معین و بر آورد کرده بود اعضاء کمیسیون پس از رسیدگی و نهایت دقت مخارج را در سالی سی و دو هزار تومان تصویب نمودند که پانزده هزار تومان آن در جزو کمربک است و حالا هفده هزار تومان علاوه میشود.

احسن الدوله - در اینجا که خرج را معین کرده اند آیا بی بیم دخل آن چیست حالا که این اداره تقشیش تذکره در جزو کمربک است دخل آن معین است پس باید این شخص هم دخل را معین کند اگر فقط خرج تراشی است که قایمه ندارد مقصود از دیاد عایدات است که باید معلوم شود.

حاجی محمد اسمعیل آقا - آقامیرزا احمد خان که داوطلب است این اداره را دایر نماید اظهار داشت که مازاد از ماخذ و عمل کرد تذکره پارسال تومانی دوهزار بجهت مخارج این کار بمن بدهند چون اعضاء کمیسیون بواسطه بی ترتیبی عمل تذکره نتوانستند درست تفکیک نموده و میزان را معین نمایند گفتند لابد مازاد دوسه مقابل این خواهد شد زیرا اینطوریکه میرزا احمد خان از مازاد تومانی

دوهزار میخواهد بنیابین سی و دوهزار تومان مخارج معایسه نرسد است باین ملاحظه کمیسیون تصویب نمود که همان سی و دوهزار تومان مخارج داده شود به طور امانی و اداره باشد.

آقای میرزا مرتضی قلیخان - در کمیسیون آن روز در این باب سه مرتبه لایحه رفع این کار بیشتر از آن وقت خواهد بود که رئیس جلسه در این وقتیکه مفتش باشد در دود بخواند بود اما در صورتی که در این دود در معین لایحه سه مرتبه قناتی راه میخواهد دایر کرده از آن آب بیرون بیاورد نمیتواند دخل آنرا معین نماید مگر بطور تخمین از دود در این مسئله مطرح شده از هر وجهی شده که از بودن مفتش چند روز در ادامه و این شخص داوطلب حاضر بود که بعد از مراد قبول شد ولو صحیح همان است که موجب صحیحی یاد بدهند که درست رسیدگی شود و چون موجب بقدر کفایت میدهند مجبور باشد رسیدگی نماید و در باب مخارج و مواجب اجزاء جزو بجز رسیدگی شده و آنچه لازم مدافعه بود بعد از مدتی در انجمن مرکزی شان که در اینجا دایر خواهد شد فی الجمله زیادتی ملاحظه شد این بود که مراد دانند سه هزار تومان از مخارج اجزاء نرسد بعمده پانزده علی العجمله اشکالی ندارد و در تمام جزئیات در کمیسیون مذاکره شده و رسیدگی کامل بعمل آمده است.

وکیل التجار - عمل مقاطعه در اینکه صحیح نیست مسلم است و علاوه آقایانیکه خارجه رفته ربط دارند میدانند وقتی که مقاطعه شد بکند کرد بدست بعضی از رعایای خارجه که در این اواخر پیدا شده اند و مرتکب بعضی کارها میشوند که تولید اشکال خواهد کرد پس بترتیب اداره باشد بهتر است منتهی آن است که منیاب دقت و احتیاط قرار بگذارند مازاد مخارج از مازاد عایدات داده شود.

احسن الدوله - بنده عرضی ندارم ولی این اداره تقشیشی که شما میخواهید ترتیب داده و دایر نشاید و بنیاب اجزاء آن با ندادن اجزاء کمربک نخواهد بود و سالها این اداره که در تحت ریاست کمربک بوده اگر بخواند آن اقتدار را باینها بدهد سالی پنج هزار تومان مخارج بجائی نخواهد رسید زیرا که مامورین زیاد لازم دارد که جلو گیری نماید از تقلبات.

موتمن الممالک - تقریباً چهار ماه است که در کمیسیون خارجه و مالی این مسئله مذاکره شده و بجهت نبودن معین مفتش عایدات دولتی از تذکره چند برابر گشته اگر سابق صد هزار تومان بود حالا خیلی کمتر شده و اینکه گفته میشود در جزو کمربک باشد این اداره مخصوص بمسافرین سرحدی نیست بلکه از برای کسانیکه در خارجه مقیم هستند لازم است که مفتش باشد در اینصورت اداره تقشیش مخصوصی دایر شود بهتر است.

وکیل الرعایا - کمربک آن قوه که دارد از دولت است و این اداره هم همان قوه دولت کار میکند نه اینکه کمربک از خود قوه داشته باشد و چیزی که از همه لازم تر است همین اداره تقشیش است و همان طور که در کمیسیون گفتند بهترین است که اداره باشد و مواجب بگیرند و بکروز هم تاخیرش جایز نیست.

وکیل الرعایا - آنچه که راجع بوزارت مالی و خارجه کمیسیونها است در این لایحه که تقدیم به مجلس شده درج است و اگر شود آن شخص داوطلب هم تمیکت که این تذکره تفاوت دارد ماکلاً باید

حسین علیخان - بنده میخواستم عرض نمایم این اداره تقشیش که از آن گفتگو و مذاکره میشود بنده یک چیزی از او میفهمم و از این است که یک سرچشمه عایدات ملکیتی ما را میخواهند تقشیش داشته باشد که تماماً عاید دولت شود حال بنده عرض میکنم اگر این تقشیش مخصوص بوزارت خارجه باشد قانوناً خلاف است زیرا که ما باید بکفایت تقشیش داشته باشیم که تمام مالی ما را تقشیش نماید اما در باب تذکره که راجع بخارج ملک است وقتیکه تمیزی قرار داده و معین لایحه سه مرتبه قناتی راه میخواهد دایر کرده از آن آب بیرون بیاورد نمیتواند دخل آنرا معین نماید مگر بطور تخمین از دود در این مسئله مطرح شده از هر وجهی شده که از بودن مفتش چند روز در ادامه و این شخص داوطلب حاضر بود که بعد از مراد قبول شد ولو صحیح همان است که موجب صحیحی یاد بدهند که درست رسیدگی شود و چون موجب بقدر کفایت میدهند مجبور باشد رسیدگی نماید و در باب مخارج و مواجب اجزاء جزو بجز رسیدگی شده و آنچه لازم مدافعه بود بعد از مدتی در انجمن مرکزی شان که در اینجا دایر خواهد شد فی الجمله زیادتی ملاحظه شد این بود که مراد دانند سه هزار تومان از مخارج اجزاء نرسد بعمده پانزده علی العجمله اشکالی ندارد و در تمام جزئیات در کمیسیون مذاکره شده و رسیدگی کامل بعمل آمده است.

بدانیم که ده مقابل از این میزان تفاوت دارد و لزوم چنین اداره شبه ندارد پس خوب است بفرمائید رای گرفته شود.

آقای شیخ محمدعلی - بعضی از مطالب است که راجع بکمیسیون میشود و آنها در جزئیات آن رسیدگی میکنند و بعد از رسیدگی و تحقیقات تصویب میکنند آنوقت راپورت کلیه آنرا بمجلس میدهند اما آن صورت جزو همانند این نیست و این را باید بمخارج این اداره تقشیش در سابق جزو کمربک بوده پانزده هزار تومان بود حالا سی و دوهزار تومان شده است ما باید بدانیم که آن مخارج چه بوده و حالا چه میشود تا آن صورت جزو را ندانیم نمیتوانیم رای بدهیم.

اسدالله میرزا - هر چه سعی کردیم که صورت صحیحی از باب عمل کرد تذکره بدست بیاوریم ممکن نشد و بد بختانه بنظر بنده طوری این مسئله مشکل است که شاید تا یک سال دیگر هم ممکن نباشد که عمل کرد تذکره بطور صحیح معلوم شود لهذا مقاطعه را کمیسیون تصویب نکرد که از ما زیاد تومانی دوقدر آن بردارد اما اینکه جناب آقا شیخ محمد علی گفتند که مخارج این کار سابق پانزده هزار تومان بوده حالا سی و دوهزار تومان است باید صورت جزو آن مخارج معلوم شود بنده عرض می کنم این مسئله سابق در تحت اداره کمربک بوده و اینقدر مواجب لازم نداشت و به علاوه در همه جا مامور نبود و در خارجه هم مامور نبود پس حالا که این ترتیب قرار داده میشود که رأساً اداره دایر شود البته باین اندازه خرج دارد و عایدات تذکره هم زیاد خواهد شد.

آقای میرزا مرتضی قلیخان - این طور که آقای شیخ محمد علی گفتند تقریباً تمام کمیسیونها را ابطال کردند بدهی است هر چیزی که راجع بیک کمیسیونی میشود اعضاء آن کمیسیون تا در تمام جزئیات آن مذاقه کامل نکنند تصویب نمیتوانند و البته اعضاء کمیسیون هم محل اعتماد مجلس هستند و علاوه این لایحه در چندین قبل بمجلس آمده است قرائت و مذاکرات لازم شده آنوقت راجع بکمیسیون شد و کمیسیون هم ملاحظاتی خود را کرده است دیگر جای ایرادی نیست.

رئیس - در اینکه تمام و کلاً حق دارند از تمام جزئیات مطلب مستحضر باشند حرفی نیست شما حق اعتراض ندارید همینطور که اعضاء هر کمیسیونی باید از ترتیب جزئیات کار مسبوق باشند هر یک از و کلاً هم حق دارند از جزئیات مطالب و کار کمیسیون همدون شوند.

وکیل التجار - این پانزده هزار تومان فقط برای بعضی مفتشین بود ولی حالا در محل هائی که مفتش می گذارند خرج دارند و اداره مرکزی خرج دارد و مفتشین سایر ج را دارد و این اندازه زیاد نیست و عمل کرد هم زیاد خواهد شد.

رئیس - البته تقشیش تذکره دخل دارد اگر مواظبت کنند زیاده از این هادخل خواهد داشت.

آقای شیخ محمدعلی - آنطور که آقامیرزا مرتضی قلیخان صحبت کردند عرض میکنم بنده بکمیسیونها اعتراض ندارم ولی از و کلاً میسریم که اجلاً ترتیبات این مطلب را معینانند نه بطور تفصیل اگر جزئیات و تفصیل امری را ندانند رای دادن

در آن امر ببقیده بنده جهالت یا بیاطره آخری خیانت بملت است.

معاضد السلطنه - ما نظریه وکیل التجار در باب مخارج توضیح دادند بنده هم در خارجه بوده مخصوص در خاک عثمانی خیلی بودم و عمل تذکره در آنجا خیلی بی ترتیب است باز در خاک روسیه بواسطه قانونی که جناب مشیرالدوله نوشته است یک اندازه ترتیب دارد اما در خاک عثمانی هیچ معلوم نیست ببقیده بنده این سی و دوسه هزار تومان را دولت قبول نماید صرفه باد دولت است تا اینکه از مازاد تومانی دوهزار برآورد.

مخیر الملک - پس از آنکه گفته شد که صورت جزو خوانده شود اگر خوانده شده بود تمام شده و باعث سوءظن هم نبود.

آقای میرزا فضلعلی آقا - بعد از آنکه بنا باشد تقشیش تذکره داشته باشیم باید اداره داشته باشد رئیس معین داشته باشد و باقتضای دخل اجزاء را کم و زیاد کند و این ترتیب سی و دوهزار تومان در واقع مقاطعه است.

آقای میرزا آقا محمد - این سی و دوهزار تومان را که جزو صورت داده اند مواجب اجزاء است و مقاطعه نیست.

حاج سید عبدالرحمن شهبهانی - تقشیش در همه کارها واجب است و در همه جا در تمام ادارات مفتش دارند و اگر در همه ادارات مفتش نباشد امورات بطور صحیح نخواهد گردید اما اینکه تاکنون در جزء اداره کمربک بوده بنده در بلاد خارجه بوده ام گویا یک ثلث آنچه عاید میشود بدوات نرسیده و ببقیده بنده اینطور امانتی که سی و دوهزار تومان مخارج را بدهند صحیح نیست و نباید قبول کرد و بجهت بدست آمدن میزان عایدی تذکره خوب است تا یک مدتی همان تومانی دوهزار قرار دهند.

اسدالله میرزا - در سه سال قبل معاهده بین دولت ایران و انگلیس شد که سی و پنج هزار تنگام به قشم و از آنجا به بندر عباس مستند کنند و قرار شد که دولت ایران هفتاد و پنج هزار روبیه بدهد و حالا چندین است این سیم مستند شده ولی هنوز سیم را ایران نداده اند و خودشان مغایره میکنند با اینکه هفتاد و پنج هزار روبیه را گرفته اند و قرار بود بعد از تمام شدن سیم بایران واگذار کنند و خودشان هم حق مغایره داشته باشند ولی از قرائی کمی شوم اختیار سیم را بایران نداده اند خوب است وزیر امور خارجه بیاینه توضیح بدهند و اسنادیکه دارند حاضر کنند که معلوم شود ترتیب چیست و صورت معاهده چه قسم است.

رئیس - خوب است وزیر امور خارجه یا اسنادی که دارند صبح شنبه در کمیسیون خارجه حاضر شده و آنها را ارائه دهد و بعضی توضیحات هم لازم است بدهند آنوقت شما بطور راپورت بمجلس اظهار دارید و گویا اینطور بد نیست.

آمد در اینکه باید اداره تقشیش برای تذکره در آنجا بود آراء متنق بود ولی در خصوص اینکه آیا بطور اداره امانی بوده سالی سی و دو هزار تومان از باب مخارج آن تصویب شده داده شود یا اینکه بطور مقاطعه بوده از مازاد عمل کرد تذکره تومانی دو هزار در داخله و سه هزار در خارجه بر دارند تردید رای بود و اقلیت آنرا بطور مقاطعه بودن را بجهت صرفه حال ملت وقت در عمل صلاح میدانست اما چون بعضی شرط ها داشت که قابل دقت و ملاحظه بود لهذا قرار شد در مجلس دیگر معجزه مطرح مذاکره شده و بطوریکه صلاح و صرفه است عمل ختم شود و شروع بمذاکره بعضی مطالب دیگر شد.

آقای میرزا مرتضی قلیخان - در باب مسیو پریم که مرخصی خواسته است که برود قزنک و اینجا هم و کلبی برای خود معین کرده در هیئت رئیس مذاکره شده بطرف اجواب داده شد که باید مسیو پریم و کلبی برای خود معین نمایند مثل آن که مسیو نوکر کرد و نیز رسماً این مسئله را باید وزیر امور خارجه بمجلس بنویسد این است رفته که از وزارت امور خارجه در این باب نوشته شده قریب این (مضمون قرائت شد) که چون مسیو پریم برای محاسبات کمربکات از طرف مسیو نوز وکیل بود اینک می خواهد برود و دولت قرار داد او را فسخ نموده خواهش دارد که سفارش بانجنم رشت وانزلی نوشته شود که هنگام عبور او از رشت وانزلی معانت و جلو گیری ننمایند.

احسن الدوله - اینها که میروند آیا مواجبان قطع شده است یا میگیرند؟

رئیس - نمایندگم باید قطع شده باشد کمیسیون مالی میداند.

آقای میرزا محمود - روزیکه مسیو نوکر رفت در محاسبات و کالت بمسیو پریم داده است گویا مسیو پریم حساب را نبرداخته است و حالا آهم بوکیل خود واگذار کرده است خوب است این مسئله از وزیر مالی تحقیق شود.

رئیس - پس خوب است این مسئله را بنصوب وزیر مالی واگذار نمایند.

آقای میرزا مرتضی قلی خان - میرزا ابوالحسن خان که مرخصی گرفته بود سه ماهه برای رفع کسالت بفرنک رفته که معالجه نماید حالا شرحی نوشته که اطبای آنجا تجویز کرده اند باید تا دو ماه دیگر در آنجا بماند که بکلی رفع مرض بشود حالا اگر از مجلس مقدس اجازه میدهند که دو ماه دیگر در آنجا بماند والا فوراً مراجعت خواهند نمود (اکثر تصویب کردند).

حسینقلی خان نواب - این مستشار که برای مالی آمده در فرانسه بسبب مفتش معرفی شده خوب است که مقرر شود که او بحساب مسیو نوکر رسیدگی نماید با بودن مسیو پریم.

رئیس - خوب است همان صلاح دید وزارت مالی رجوع بشود هر طور که صلاح دیدند عمل نمایند.

امان الله میرزا - از قراریکه میشتوبم تمام ملت از امانت راضی هستند و میگویند که کلاً کار میکنند و بنده ملاحظه می نمایم تمام تصدیقات بازراست از زمانیکه مسیو نوکر رفته تاکنون در حساب او وزیر چه

رئیس - خوب است همان صلاح دید وزارت مالی رجوع بشود هر طور که صلاح دیدند عمل نمایند.

امان الله میرزا - از قراریکه میشتوبم تمام ملت از امانت راضی هستند و میگویند که کلاً کار میکنند و بنده ملاحظه می نمایم تمام تصدیقات بازراست از زمانیکه مسیو نوکر رفته تاکنون در حساب او وزیر چه

رئیس - خوب است همان صلاح دید وزارت مالی رجوع بشود هر طور که صلاح دیدند عمل نمایند.

امان الله میرزا - از قراریکه میشتوبم تمام ملت از امانت راضی هستند و میگویند که کلاً کار میکنند و بنده ملاحظه می نمایم تمام تصدیقات بازراست از زمانیکه مسیو نوکر رفته تاکنون در حساب او وزیر چه

رئیس - خوب است همان صلاح دید وزارت مالی رجوع بشود هر طور که صلاح دیدند عمل نمایند.

امان الله میرزا - از قراریکه میشتوبم تمام ملت از امانت راضی هستند و میگویند که کلاً کار میکنند و بنده ملاحظه می نمایم تمام تصدیقات بازراست از زمانیکه مسیو نوکر رفته تاکنون در حساب او وزیر چه

اقدامی کرده اند پس معلوم میشود تصویبات با وزارت است و وکلا مورد مطن واقع شده اند.

آقای میرزا محمود - با متقاعد بنده از طرف هیئت رئیسه بوزیر مایه نوشته شود که تا چند روزی مسویریم بماند که مستشار وزارت مایه بحساب رسیدگی کند و این مسئله خیلی اهمیت دارد دیگر در باب پولهای اشرافی سابقاً وزارت مایه صورت آن خواسته شده بود تا اکنون نفرستاده اند خوبست صورت این پول هم از وزارت مایه خواسته شود.

وکیل التجار - ما هیچ نباید از زیادت این پول صورت بخواهیم زیرا که در باب این پول در زمان وزارت جناب ناصر الملک قطع مجلس رأی داده که اگر تا پنج هزار تومان مخارج خیلی لازم باشد بردارند و بیش از این هم رأی داده نشود علاوه تا اکنون هم در مجلس برای این وجه مخارجی تصویب نشده است پس باید معلوم کرد که این پول در کجا است و چه شده.

آقای شیخ محمدعلی - در هیئت در این مملکت تشکیل شده یک هیئت مقننه که نماینده ملت است و یک هیئت مجریه که نماینده دولت است و کابینه های سابق وزراء که تشکیل میشده آنچه در این مجلس گفته میشده آنها جز الفاظ میدانستند و هیچ معنی از برای آن قائل نبودند کابینه حالیه هم که بهتر از تمام آن کابینه های سابق است چندین مطالب از آنها خواسته اند تا اکنون هیچ عمل و اقدامی نکرده اند و در باب شیخ محمود هم که در تصویب او هیچ شکی و شبهه نیست و در روز هم تمام و کلاری دادند که برود بعلیه نمیرود و ترمود میکند و این مسئله موجب تشویش ملت شده خوب است در این باب قرار صمیمی داده شود.

(در این وقت کافی از انجمن کاشانیان قریب بمضمون ذیل قرائت شد) که تقریباً یکسال است اهالی کاشان از بی حالی مدیر السلطنه گرفتار شرارت و هرزه گوی نایب حسین لوطی مستند و با خانها که خراب کرده و اموال مردم را برباوت برده و هر چه دفع شر او را از وزارت داخله در خواست کردیم اعتنا نکردند در حالیکه مردم کاشان از تمام جاها مظلوم تر و با دای حقوق خود از همه کس حاضر تر هستند حالا از قرار معلوم وزیر داخله میخواهند دفع فاسدرا بفرستند بکنند مدیر السلطنه را مژول کرده و مقتصد السلطنه را حاکم کرده اند در حالتی که بعضی ورود ادرشته امور گسسته و ترتیبات کار بهم خواهد خورد و اهالی کاشان دیگر طاقت حکومت مستبد را ندارند استعفا از مجلس مقدس چنان است که یک نفر شخص مشروطه خواه صبیح از وزیر داخله برای حکومت آنجا خواسته شود و نایب حسین را بخواهند تادفع شر او از آنجا بشود و اهالی کاشان قهری آسوده باشند.

رئیس - باید بوزیر داخله رجوع شود.

وکیل الرعايا - این ترتیب را باید متروک داشت هنوز کسی که وارد کاشان نشده و ظلمی از او بکسی نرسیده چگونه از او شکایت میکنند و برای چه ما این مسئله را پذیرفته و بوزیر داخله رجوع کنیم من اگر تا بحال دزدی میکردم ام ممکن است از حلالی بدست نمیگذاشته بودم داخله بگوئیم فلان را نفرست بعد بگوئیم چرا کاشان منظم نیست خواهد گفت حاکمی که میتواند آنجا را منظم نماید میخواستم بفرستم نگذاشتید.

آقای میرزا محمود - بقیه بنده اگر ما وزیر داخله را مسئول میدانیم نباید در اجرائیات دخالت کنیم و باید با اختیار خود وزیر داخله بگذاریم و اگر اعتراضی کنیم آنوقت ظلم خواهد بود.

آقای سید حسن قلی زاده - بنده عرض میکنم در سابق که مشروطیت در کار نبود وقت نوروز حکام را تغییر می دادند برای پر شدن کسبه صدر اعظم و حالا که دوره مشروطیت است باز از یکماه قبل می بینیم که حکام را تغییر میدهند پس ما باید این چه اینجا نشسته ایم برای اینکه حقوق ملت را حفظ کنیم اینجا آمده ایم نه اینکه بطوریکه گفته شد قانوناً بگوئیم وزیر مسئول است هر کسی را برای حکومت هر جا می خواهد معین کند و ما هم قبول کنیم و حرفی نزنیم الا آن در تمام روزنامه همامه زوزه مینویسند حکومت ما را تغییر میدهند و این همان ترتیب قدیم است و باید متروک شود و این نکته برای این است که یک نفر شخص شصت ساله جای یک نفر وزیر عالم نشسته و همان عادت قدیمه رفتار می نماید و ما باید حقوق ملت را حفظ کنیم نماینده عادات زمان استبداد را تقویت کنیم بلکه آنوقت اگر اهل یک جانی از یک حاکمی تشکی می کردند اولیای امور بیک اندازه رسیدگی میکردند حالا از قرار معلوم باید آنهم نباشد و ما باید از وزیر مسئول توضیح بخواهیم که حکومتها را چرا تغییر داده و میدهد.

آقای میرزا آقا مجاهد - در روز صحبت از شیخ محمود شد و قرار شد برود بعلیه چنان رفت.

رئیس - بلی بنا بود برود و بعضی از وکلا اینجا بودند و بعد تلفون کردند که نمیرود حالا چه باید کرد.

آقای میرزا آقا مجاهد - بنده گمان کردم که شیخ محمود متظلم است او را بعلیه بفرستیم حالا که رأی مجلس را که نماینده سی کرد و نفوس است نشیند این خودش تصویب است و باید زنجیر بگردن او بگذارند و ببرند.

آقای شیخ حسین - ما قانون گذاشتیم که تعین باشد و تا آنکه گاه مردم خراب نشود ما به اجرای قانون موفق نخواهیم شد بنده در حق شیخ محمود یک عقیده داشتم ولی از آنوقت که شنیدم باردوی اسلام شلیک کرده عقیده ام این شده که باید قهراً زنجیر گردن او بگذارند و او را ببرند تا اینکه مردم بدانند باردوی اسلام نباید شلیک کرد.

آقای میرزا محمود - بلی بنا بود برود بعلیه وقتی که او گفته باید بروی گفت اگر مرا بکشند نخواهم رفت.

آقای شیخ محمدعلی - بنده عرض میکنم در مملکتی که قانون وضع شود و اجرا نشود آن مملکت هیچوقت رو بترقی نخواهد گذاشت و قانون این مملکت هم قانون اسلام است ولی میترسم این شخص هم مثل آن شخصی که مرتکب اسارت قوچانی ها شد بدو امر استعطاق شده و بالاخره محترماً بیرون بیاید عرض میکنم قانون این مجلس قانون اسلام است و این مقصد فی الارض است و باید مثل صبیح حضرت و غیره حکم مفسد فی الارض در باره او جاری شده و توبه بشود.

رئیس - اگر امروز نرفت باید او را بر بعلیه (مجلس ختم شد)

مذاکرات روز شنبه بیست و پنجم شهر صفر المظفر

خلاصه مذاکرات روز شنبه ۲۳ آقامیرزا

مرتضی قلیخان قرائت کردند شرحیکه میرزا احمد خان در باب اداره تقیض بوزارت امور خارجه نوشته بود با شروط آن در صورت مطالعه بودن که یک ثلث از عایدی خود تقیض و تومانی سه هزار از مازاد عمل کرد حایه تذکره در خارجه و تومانی دوهزار در داخله بردارد قرائت شد و همچنین تصویب مجلس مشورت وزارت خارجه در این سه فصل بطور مقاطعه بودن بهتر است و بعضی اطمینان خاطر شخصی که میخواهد این اداره را دایر نماید این عمل تا مدت دو سال با او باشد و نیز تصویب وزارت مایه را که فعلاً ممکن نیست سی و پنج هزار تومان مخارج داده شده تا بطور امانی باشد اگر ممکن بود این شتر را تصویب میکردم اما چون غیر ممکن است لهذا بطور مقاطعه را حایه تصویب می نمایم و هر چه زودتر این اداره برقرار شود بهتر است دیگر موکول برای وکلا است خواننده شد و مذاکرات زیاد در خصوص این که اداره تقیض بطور اداره و امانی باشد یا بطور مقاطعه بعمل آید بالاخره اخذ رأی شده و اکثریت آراء بطور اداره بودن تصویب شده شروع بمذاکرات دیگر گردید.

سیدالحکما - امروز بعلیه ما اهمیت فوق العاده پیدا کرده بواسطه مراعاتی که زیاد شده و قوانین آن هم مدتی است به مجلس آمده خوب است از امروز قرائت شده فصل فصل تصویب و از صبح همایونی گذشته بعلیه داده شود.

رئیس - باید حضور حجج اسلام قرائت شود **اسدالله میرزا** - در کمیسیون تقیض لوائح آقایان حضور داشته اند.

آقای میرزا آقا مجاهد - بکمیتی معین شده که تمام انتظامات مملکت را ما از آنها میخواهیم و ما هم قوه مقننه مملکت هستیم که قانون بدست آنها میدهیم آنچه معلوم میشود وزراء ما را استهزا میکنند و اذالتوا انین آمنوا فالتوا آمنوا اذا خلوا لالی شیطانیهم قالوا انهن مستهزؤن قریباً چهل روز قبل که وزراء اینجا آمدند و معرفی شدند گفته شد که پروگرام خودتان را بنویسید به مجلس بفرستید ننوشتند دهنه دوم هم بتوسط وزیر امور خارجه پیام دادیم باز ننوشتند و هیچ اعتنا نمیکند من خیال ندارم نطقی بکنم که در خارج از من تکذیب یا تمجید کنند هیئت قمر میگویم که ما را استهزا می کنند و الا سه سطر پروگرام نوشتن چهل روز طول ندارد اگر صبیح است چیزی از طرف مجلس نوشته شود که چرا در این مدت پروگرام خود را ننوشتند و نفرستاده اند.

رئیس - بلی صبیح است.

حسام الاسلام - عرض بنده این است که ناخوشی دو چیز لازم دارد یک نسخه که طیب حائق میشود و یک صورت دوائی ما نسخه نویسی هستیم و صورت دوائی است که اقدام نکرده اند در دست وزراء است **حاج سید عبدالحمین شهشانی** - در باب تغییر حکام بر سر روز مختصری عرض کردم که بی جهت حکام را تغییر می دهند مثل فارس حکومتی که افتشاش آنجا را منظم کرده چرا تغییر میدهند مطلب دیگر این که باید از وزیر علوم پرسیده شود که قانون انتظامات که بیرون آمده آیا مجری داشته

است یانه و از چند روز قبل دو سه نفر از روزنامه نویسها بعضی چیزها نوشته اند در باب آنها چه اقدامی کرده اند.

آقای شیخ حسین - مطالبی که آقای میرزا آقا گفته صحیح است ولی بقیه بنده باید اسم وزراء در حضور و قیامشان محترماً برده شود و هر گاه کاری دارند وزیر خواسته شود و توضیحات از او بخواهند هر گاه نتوانست جواب بدهد عزل او را از پیشگاه همایون بخواهند.

سیدالحکما - شش ماه است که قانون وزارت داخله از مجلس گذشته و بصره همایونی رسیده و هنوز در مرکز هم بموقع اجرا نگذاشته اند خوب است چیزی بوزیر داخله نوشته شود که این قانون را از مرکز شروع کرده اجرا نمایند بعد در سایر ولایات هم مجری نمایند.

آقای شیخ محمدعلی - صحبت مختلط شد اولاً از قانون عدلیه صحبت شد رئیس فرمودند هفته آتی بنده عرض میکنم این قانون که دست می آید چون مقدمات او را نمیدانیم نمی توانیم رأی بدهیم مثلاً نوشته در ماده فلان و بنده هیچ مسبقی با آن ماده نیستم دیگر این که این عبارات طوری نوشته شده من که فارسی و عربی میدانم معنی این عبارات را نمیفهمم در این صورت باید یک حوزه درس تشکیل داد و این عبارات را درس داد عبارت قانون باید خیلی سهل و ساده نوشته شود و فصل فصل تصویب شده و بصره رسیده و اجرا گردد تا ادارات منظم شود اما در باب وزراء بقیه بنده اشخاصی که سال ها انسان استبداد خورده و ملت را کسر شده گذاشته اند گمان نمیرود دست از انان استبداد بردارند و باید بآنها اطلاع کرد که دیگر مجال است این ملت پیدار شده دست از حقوق خود بردارند و تن نظام و استبداد بدهند.

آقای میرزا آقا مجاهد - مطالبی که در باب روزنامه انهار شد راجع باین بود که بعضی از روزنامه ها از حقوق مقرر چه هوری هم تجاوز کرده اند همچنین از حقوق مشروطیت و از حقوق مقرره انسانی و ادب و غیره تماماً تجاوز کرده بگوئی یکی از نوکر های ظل السلطان استغناء نوشته و مجلس لباس درویشی شده این مسئله که بسمع ظل السلطان رسیده گفت بهر لباس باشی از من خارج نخواهی بود و از من هستی اشخاص مستبدین عاقبت علاج خود و اخرا له وارا در آن دیدند که در میان ملت و مجلس پارلمان احداث تفاسی بنمایند و از آنجائی هم که ملت عادت نموده اند بر اینکه هر یک از اوراق جرایم همین قدر که فحاشی کرده باشد آن جریم را گرفته بفرستند چنانچه روزنامه مساوات ورقه منتشر کرده که به احاد و افراد و کلا نهایت بد گوئی را نموده بلکه به هیئت مجلس و رؤسای روحانیین و غیره چیزها نوشته است و نمیگویم چرا نوشته البته مرضی هم وقت در همه جا بهر لباس خواهند بود اما به این ملت عرض میکنم که ما زور آوردیم و قوه استبداد را از میان برداشتم و ملجاء مردم مجلس پارلمان شد حالا اگر اهمیت اینها هم از میان برداشته شود آیا ما به بینیم در عوض اینجا جای دیگری را معین کرده ایم یا باید یک شکل دیگر ملجاء دیگری درست کرد پس ماها که اینجا نشسته ایم میگویم امروز صلاح ملت نیست این طور رفتار نمایند مرا همه موافقتند پیش از اینکه در این

مجلس بیایم یک اندازه می توانستم شرافت خود را حفظ کنم ولی از آن روزیکه در این مجلس آمده ام شرافت من مهتوک شده است و من میگویم که مستبدین میخواهند ما را بدست خودشان پایمال اغراض خود سازند انتقاد در همه جا صبیح است می نویسند و بر ناطق و کلا اعتراض می نمایند اما نه این طور بلکه در این روزنامه نوشته شده است و استبداد از هر جا که بروز کند همان استبداد است و محرک آنهاست مستبد می باشد آن کسی که بالای منبر میگوید باید کیل را بکشند یعنی چه یعنی مجلس نباشد او میخواهد این اساس را بر زمین بگذارد این ملت میدویم که نباید عقیبه صفا رفت اینها شیخ را با اشخاصی سر کار دارند و روزها القاء شبهه یافته می نمایند خوب است ملت ملت این مطالب باشند و خود را بدست خود هلاک نمایند.

آقای میرزا محمود - به موجب نظامنامه اساسی شرف احاد و افراد بخلق باید محفوظ باشد همانطوری که من شرف خود را بخواهم شرف وزراء هم باید محفوظ بداریم و همچنین شرف تمام افراد ملت را هم باید محفوظ داشت چه ضرر دارد بملایمت و تامل این همانطور که جناب نواب گفتند وزراء را بخواهند که توضیح بدهند نه این که بلسان خشن بگویند یا آتشی که در رختخواب استبداد شویا بدهند و نان استبداد خورده اند خوبست که بملایمت و انعداد رفتار کرد تا این که کارها اصلاح شود.

وکیل التجار - مجلس مدتی زحمت کشیده قانون انتظامات نوشت که دیگر اینجا صحبت از روزنامه ما نشود و این مطالب راجع بوزیر علوم است اگر روزنامه نسبت به عموم چیزی نوشته است باید مدعی العموم حاضر شده و وزیر علوم برسد بگویی نموده مجازات بدهد و همچنین نسبت بسلطنت و اگر نسبت بوکلا ایراد و تعرض نموده هر یک از وکلا که میخواهند میروند مدعی میشوند و طرف را حاضر نموده معاکره میکنند و در مجلس شورای ملی عنوان روزنامه صحیح نخواهد بود.

حسینقلی خان نواب - گزارش عرض شده که موضوع مذاکرات مجلس باید قبل از وقت معین باشد و چون موضوع مذاکره معلوم نیست اینست که این گونه مذاکرات بیان می آید اگر ما روزیکه مطالب مهمی میباشیم که صرفه ملت در آن بود مطرح میشد دیگر اینگونه مذاکرات نمیشد در تمام جاها معمول است که روزنامه ها خیلی چیزها نسبت بتمام طبقات می نوشتند و ابتدا آنقدر درجات اهمیت در نزد ملت پیدا نمیکند از آن گذشته روزنامه نویسها میتوانند بما خیلی ایراد نمایند در صورتی که بچشم خود می بینند یک نفر سید را در شریاز کشته و جسد او را می سوزانند و یک نفر حجة الاسلام را نیز در آنجا میکشند و ملت هیجان کرده و از مجلس خواسته که لاقال اطفاء این نایره را به تبعیضت نفر شرور و مفسد بنمایند در عرض این که همراهی با آنها شود در این جا و کلا میگویند که ما نباید از قانون خارج شویم در صورتی که خیلی از مواد قانون عمل نشده و بر خلاف رفتار نموده ایم و حالا اینطور ایرادات در روزنامه میشود در صورتیکه حق مجلس مذاکره این گونه مطالب نیست.

رئیس - شما گویا تمام و کلارا بی حس و بی حسیتم فرض کرده ایم چنین نیست بنده فعلاً باندازه خود دیگر در این جا نمی نشینم.

(در این موقع مجلس تعطیل شده و پس

از ده دقیقه با حضور تمام و کلا مجدداً منعقد شد)

آقای حاج امام جمعه - مردم ملک زده بیچاره بعد از آنکه مدتها از فشار ظلم به نشت آمدند فکری که کردند این بود که ما را انتخاب کردند که امورات آنها را اصلاح نمایم بدیهی است در اینجا که نشستیم هر کس رأی صواب یا ناصواب خود را میگوید بعد از آن رأی که صواب است اخذ میشود زیرا که بیاد الله مع الجماعة و بدیهی است که جماعت بطرف رأی غلط نمیرود اما بدقیقته ملت ما چنان تصور می نماید که اگر عقیده ما مختلف شود خدای نخواست باطناً با هم اعتراض و کدورتی داریم و حال آن که چنین نیست و در هر مطلبی که بیشتر اعتراضات وارد شود بهتر است و آن مجلس مایه امیدواری است ما که آمده ایم امورات ملت را اصلاح کنیم اول باید خودمان را اصلاح کنیم این حال ملت این حال خودمان که دو نفر با هم اعتراض داریم سایرین چنین فرض میکنند که ما با همدیگر مشاجره مینماییم و کدورت معنوی در بین هست و حال آنکه چنین نیست و ما خودمان را اصلاح نکنیم امور ملت را نمیتوانیم اصلاح کنیم وجهه مباهله و اظهار اینک برای اینگونه صحبتها لازم نیست.

نایب رئیس - بنده فرمایش شما را تقویت میکنم و امید است که وکلا هیچوقت با همدیگر کدورت ظاهری و باطنی نداشته و ندارند و مخالفت در رأی دلیل کدورت از همدیگر نیست معنی کسب توسیع همین است که آراء با همدیگر مخالفت داشته تا بیاحته و مجادله مطلب تقیض و تصفی شود چیزیکه هست رئیس مجلس حق دارد اگر دین که مذاکره بجائی منتهی میشود که اسباب کدورت باشد از مجلس بر خیزد و این مطلب قابل مذاکره و مباحثه نیست و فردا صبح هم کمیسیونها منعقد است و عصر هم علی الرسم هر هفته مجلس خصوصی بر قرار خواهد بود.

(مجلس ختم شد)

مذاکرات روز یکشنبه بیست و ششم شهر صفر المظفر

دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه ۲۵ آقا میرزا

مرتضی قلیخان قرائت کردند

نایب رئیس - جناب احتشام السلطنه از ریاست و عضویت مجلس مقدس استعفا نموده و کافذی نوشته اند قرائت میشود.

(قرائت شد قریب باین مضمون)

خدمت و کلاه محترم مجلس شورای ملی شیدانه ارکانه معروض میدارد در این مدت که بنده از حسن ظن آقایان و کلا ملت بصورت مجلس و ریاست آن انتخاب شده بودم مشغول خدمات بوده آنچه در قوه خود داشتم بمثل آردم ولی متأسفانه این خدمات بنده در نزد بعضی قبول نشده چون این طور است لهذا امروز از عضویت مجلس مقدس استعفا داده و بندگان در خدمات دیگر ملت مشغول خواهم بود.

نایب رئیس - نهایت جای تأسف است که جناب احتشام السلطنه از ریاست و عضویت مجلس خود را مستعفی داشته اند لیکن هر کسی آزاد است و در صورتیکه خودشان بطیب خاطر استعفا از ریاست و عضویت داده اند دیگر نمیشود ایشان را مجبور نمود و اگر باید موافق قانون اساسی رفتار شود خوبست

آقایان و کلا رئیس انتخاب کنند لهذا صبح روز چهارشنبه آقایان و کلا حاضر شوند که انشاءالله برای مجلس عالی پنجشنبه رئیس انتخاب نمایند بعضی گفتند که روز چهارشنبه دیر است و بعضی هم گفتند پنجشنبه سیزده است برخی هم اظهار نمودند یا امروز یا روز شنبه باید انتخاب رئیس نمود.

آقای حاج امام جمعه - با اتفاق بنده روز چهارشنبه بموجب اخبار نرس است یا همین امروز انتخاب رئیس نمایند یا باشد برای روز شنبه .
نایب رئیس - چون انکار آقایان حاضر نبوده و این چند روز هم مجلس بواسطه ایام عزرا تعطیل است فرار بگذارند برای روز جمعه .

حاجی سید نصر الله - مقام ریاست مجلس امروز خیلی در مملکت اهمیت دارد باید دقت بشود که یک نفر از همه اما مقدم تر باشد در منظم داشتن مجلس و آن هم نهایت تأمل و دقت را لازم دارد و باید یک نفر را که حال قانونی داشته باشد و از همه شئون خود گذشته نظم و ترتیب مجلس را منظم بدارد انتخاب شود و این مسئله در مملکت مسلم است که شکل اول بدین الاتحاج است اگر چنین است این مجلس حکم شکل اول را دارد که اگر مذاکرات مجلس بی نتیجه نماند و نتیجه گرفته شود این مملکت در تحت نظم خواهد درآمد و تاکنون که ما از مجلس سودی نبرده ایم بجهت همین است که مجلس مادرتحت نظم و ترتیب نبوده من که یکی از اجراء رئیس هستم تاکنون بدون تکلیف بدم مقصود اینست که باید خیلی دقت بشود کسی که سرادار این کار مهم است انتخاب شود.

نایب رئیس - روز شنبه روزیست که و کلا باید کار بکنند برای ملت چه ضرر دارد این چند روز که تعطیل است روز جمعه حاضر شده رئیس را انتخاب کنند که روز شنبه مشغول کار بشوند (جمعی گفتند صبح روز شنبه باشد).

نایب رئیس - پس خواهش میکنم که آقایان هر کسی را که در نظر دارند دقت و تأمل نموده روز شنبه صبح دو ساعت از دسته گذشته حاضر شوند برای انتخاب رئیس و حالا بر حسب تعیین دیروز باید قانون عدلیه خوانده شود.

آقا سید عبدالله مجتهد قانون عدلیه باید بنظر آقایان علماء برسد پس خوب است چند روزی باشد بنظر آقایان علماء برسد حالا قانون دیگر بخوانند.

آقا شیخ محمدعلی - دیروز عرض کردم امروز هم عرض می کنم که این قانون عدلیه ورق وسطش را دادند باید بترتیب از ادراک اولیه شروع بشود تا اینکه معلوم شود نه اینکه ورق وسط آن را بدهند دیگر اینکه کفتم بنده که سواد عربی و فارسی را تحصیل کرده ام از این چیزی نمی فهمم قانون باید بسیار سهل و ساده نوشته شود.

اسدالله میرزا - بنده اگر چه برخلاف رای اکثر هم باشد عرض میکنم که تا رئیس معین نشود مجلس رسمیت پیدا نخواهد کرد اول وظیفه و کلاه امروز تعیین رئیس است.

آقا سید عبدالله مجتهد - حالا این چند روز که تعطیل است باشد و آقایان و کلا تأمل نموده اردوی دق و بصیرت انتخاب رئیس نمایند.

لسان الحکماء - مطلبی که شاهزاده اسدالله میرزا بیان کرد قانونی است و صحیح است در سورنی

نایب رئیس می تواند در جای رئیس بنشیند که رئیس باشد.
آقا شیخ محمدعلی - قانون مملکت باید مطابق اقتضای مزاج آن مملکت باشد نباید قانون سایر بلاد را آورد اینجا طابق النمل بالنمل مجری نمود امروز انتظام مجلس ما با کسب و نه با است و انتظام کسب و نه با رئیس است که مرافقت تمام تمام داشته باشد پس باید فکر نمایم که یک نفر شخصی که قابل این کار است انتخاب نمایم.

اسدالله میرزا فرمایشات آقا متضاد است از یک طرف وجود رئیس را اهمیت میدهند و بعد از آن می گویند انتخاب رئیس برای چند روز دیگر باشد و حال آنکه در تمام ممالک خارجه بجهت همین نکات وجود رئیس را اهمیت داده فوراً انتخاب می نمایند و علاوه بر این قانونیست که خودمان وضع کرده ایم در از ملاحظات زیاد .

آقا میرزا محمود گویا در قانون داخلی مجلس باشد او را بخوانند تا معلوم شود .
حاجی سید نصر الله - در قانون نوشته شده است که رئیس انتخاب کنند نه اینکه مجلس رسمیت ندارد.

آقا میرزا افضلعلی آقا - انتخاب رئیس اهمیت دارد باید از روی تأمل و دقت انتخاب شود علاوه بر این چند روز تعطیل خواهد بود پس در حقیقت منافی با فوریت هم نیست و چنین نیست که کسب و نه با از کار بخوابد باید از روی تأمل و دقت انتخاب رئیس کرد و این چند روز هم ایام تمیزه داری است ایام تمیزه داری میباشد هیچ تمیزه داری بالاتر از این نیست که امور یک مملکتی را چند روز معطل بگذاریم دیگر اینکه و کلبی که هشت ماه است در این مجلس کسی را نشانخته این دوسه روز هم نمی شناسد و دیگر اینکه جمعی مستبدین هستند که اگر این چراغ قدری کم نور شود خوشحال میشوند پس باید اول در این مجلس رئیس انتخاب نمود و بعد مشغول مذاکرات شد.

حاجی میرزا آقای حسین زاده - اینجا مذاکره میشود که اگر رئیس نباشد مجلس رسمیت ندارد در این صورت پس رئیس را هم نمی تواند انتخاب نماید.
آقا شیخ محمدعلی - ما رئیس را چنین دیدیم که باید شخصاً کسی باشد که بارزاده شخصی خود حافظ حقوق ملت و شخص امین و درست باشد ما چند نفر که تازه آمدیم درست نموشناسیم که کی برای اینکار خوب است پس باید منتهی تأمل و دقت را کرد کسی را که لایق این شان است انتخاب نمود.

حسنعلی خان - در این نظامنامه جدیدی که چند نفر از و کلا مامور شده اند برای نوشتن آن نوشته شده است که بطور می شود که مذاکرات مجلس رسمیت پیدا میکند و حال آنکه مجلس بدون رئیس رسمیت نخواهد داشت محض همین در چنین مواقع شخص مسن تر از کلا موقه بسمت ریاست انتخاب کرده و در تحت ریاست او رئیس و نایب رئیس معین می نمایند پس هم بطور که شاهزاده اسدالله میرزا گفتند قانونا مجلس رسمیت ندارد اگر یک ساعت هم رئیس نداشته باشد.

اسدالله میرزا - اینکه از برای رئیس مجلس این اوصاف را بیان میکنند در هیچ جای بطور

نیست گویا باید این حرف را از گوش خود بیرون نمایم و فقط رئیس باید حالت قانونی داشته باشد که نظم داخلی مجلس را بدهد و شخص مقدس و وطن دوست باشد حتی در بعضی جاها هم رئیس حق رای ندارد.

آقا میرزا افضلعلی آقا - هر گاه یکی از آقایان به بنده عرض کند نمی خواهم جواب بدهم اما این را لابد عرض میکنم اینکه میگویند در هشت ماه اگر آقایان و کلا هم دیگر را نشانختند بعد را هم نمی شناسند شناختن اقسام داردم اما اینکه او را درست از تمام جهات و حیثیات بشناسند این مسئله طول دارد و دیگر اینکه تا شخص افکار خودش را با رفقای خود مجتمع و تصفیہ نکند بی ثمر است و دیگر اینکه میگویند زمان تمیزه داری نیست این ایام که عزای حضرت رسول (ص) و حضرت امام حسن علیه السلام است اگر ما احترام نداشته باشیم دیگر چه توقع داریم که دیگران احترام نمایند و این چند روز که ایام عزاست خوبست تأمل بشود بعد از آن رئیس انتخاب کنند.

آقا میرزا آقا محمد - اگر بنده است برف و مشروطیت و قوانین سایر جاها رفتار کرده اند است که گفته شد و همان ساعت که رئیس منفصل شد فوراً باید یک نفر را که مسن تر باشد بر ریاست موقتی انتخاب کرده و بعد رئیس و نایب رئیس را در تحت ریاست او انتخاب نمایم اگر منط این است که باید رجوع بقانون خود بنمایم در این باب آنچه نوشته شده است معمول دارند اگر چیزی هم نوشته نشده قرارداد این مجلس خودش قانون است.

حسنعلی خان - اینجا صحبت شده از اهمیت مقام رئیس این لفظ در مملکت ما این اثر دارد که هر کسی را گفتند رئیس ما خودمان را در مقام او کوچک می دانیم در حالتی که این طور نیست و رئیس بر ما هیچ مرتبتی ندارد فقط ما باید یک نفر را انتخاب کنیم که نظم داخلی مجلس را بدهد و اگر در مسئله انتخاب ریاست حقیقه تأملی لازم است دوسه روز تأمل شود والا حالا انتخاب نمایند.

آقا شیخ یوسف - در دو ماه قبل نظامنامه داخلی مجلس را ملاحظه میکردم تقریباً اینطور می نمود که باید رئیس مجلس خیلی مراقبت در نظم مجلس داشته باشد و اقلاً باید بیست ساعت وقت خود را صرف اداره کردن نظام مجلس بنماید و باید علم اداره کردن کار های پارلمان را هم داشته باشد .

آقا میرزا مرتضی قلیخان - بنقیده بنده همان طور که آقای حسنعلیخان گفتند ما نباید بمقام ریاست اهمیت بدهیم مثل صدارت بلکه وظیفه رئیس خدمت باین مجلس است و این مجلس خدمت بملت نمایند پس نباید بمقام ریاست اهمیت داد که بعد ها اسباب اشکال خواهد شد .

حاج شیخ حسین - بنده عرض می کنم که ماهیچده ماه است که در این مجلس هستیم و هم دیگر را خوب می شناسیم و همچنین اشخاصی که تازه بوالک انتخاب شده اند از خارج با ذره بین تعریف دقت در حال ماکس کرده و خوب می شناسند عرض میکنم که امروز باید رئیس انتخاب شود اگر از امروز بگذرد رئیس انتخاب خواهد شد که بکار این ملت نخواهد خورد و شاید رای تراشی بشود.

آقا میرزا محمود - پارسل که صنایع الدوله

استمفا کردند مذاکره شد گفتند باید اول رئیس انتخاب شود و نماینده برای ریاست شخصی را انتخاب کنیم قانون داخلی مجلس را بتواند اجری کند نه این که خوب بنویسد یا اینکه در شکره داشته باشد پادشاه شناس باشد و نماینده هر یک از کلا را قابل ریاست بدانیم و یک نفر را انتخاب کنیم اگر نتوانست نظامنامه داخلی را اجرا کند فوری دیگری را انتخاب کنیم .

اسدالله میرزا - بنده عرض می کنم همانطور که گفته شد اگر از امروز بگذرد رئیس که انتخاب می شود شاید بدرد مانع شود زیرا که حالا بنده یک رای صحیحی دارم اما امروز بگذرد بواسطه معاشرت با بعضی شاید تبدیلی در رای من پیدا شود و باید همین امروز رئیس انتخاب شود تا این اشکالات رخ نهد .

وکیل التجار - ما باید از این انتخاب رئیس وزیر را سرمشق بدهیم که بدانند کالسهک و شئون را نباید ملاحظه نکرد و فقط رئیس باید اوقات خود را مسرور و انتظام مجلس بنماید و باید کسی که ریاست انتخاب می شود بدانند که اکثر اوقات خود را در نظم این مجلس صرف نماید و با وزراء بدون دعوت رسمی مراد نداشته باشد و هر گاه با وزراء کار دارد در مجلس حاضر شوند .

آقا سید حسن تقی زاده - ایراد شاهزاده رفع می شود باینکه امروز مجلس را تعطیل کنیم و در جلسه آتی هر روزی که هست رئیس را انتخاب کنیم زیرا که ما امروز رئیس را انتخاب نکنیم مجلس ختم می شود و دیگر از امروز جلسه نداریم که بی رئیس باشد یا نباشد پس بهتر است که با تأمل در جلسه آتی انتخاب کنیم .

آقا شیخ محمدعلی - ما که در مدرسه درس می خواندیم می گفتند کلمه یا اسم است یا فعل است یا حرف و آنچه در قانون دیده ایم نباید حرف باشد و رئیس باید نظم قانون مجلس را بداند و نظامنامه داخلی را اجرا کند و رئیس را که انتخاب میکنیم باید کسی باشد که حس ملبت و قومیت داشته باشد تا بتواند قوانین مجلس را اجرا کند و عرض میکنم که کسی که سابق نان استبداد را خورده نباید انتخاب شود زیرا که این قسم رئیس باز جمعی را در خود جمع نموده و اسباب ضدیت میشود پس باید دقت و تأمل انتخاب شود .

حاج سید عبدالحسن شهبالی - مادامیکه پندهان خالی از بعضی مقدمات و صفات است گمان این است که اگر رئیس امروز انتخاب شود بهتر است .

حسین قلی خان نواب - اگر این مسئله انتخاب رئیس سابقه دارد دیگر نباید مجلس را معطل کرد در زمان استمفای صنایع الدوله چه کردند حالا هم باید همانطور رفتار شود .

نایب رئیس - آن وقت گویا پنج شش روز طول کشید .

آقا سیدعلی تقی - اولاً بنده با اشخاصی که میگویند باید صبر کرد هم عقیده هستم و ثانیاً اشخاصی که قول آتهائی را که میگویند حالا باید انتخاب شود صحنه میگذارند این تصحیح را بنده قبول ندارم بلکه آنها حرف هر دو طرف را میگویند صحیح است ثالثاً اینکه میگویند مقام ریاست اهمیت

ندارد بنده عرض می کنم خیلی اهمیت دارد و کسانی که بغارچه رفته اند میدانند که در همه جا مقام ریاست اهم است پس باید چند روزی صبر کرد و یک نفر اردوی دقت انتخاب شود .
اسدالله میرزا - اینکه گفتند ضمدین را صحیح میگویند بنده اعتراض دارم دیگر اینکه آقای تقی زاده گفتند پس فردا بنده عرض میکنم که پرروز وزیر امور خارجه را بنابود برای توضیح سیم تکلیف بندر عباس بمجلس بخواهید در صورتی که این مسئله را تلگرافا از لندن خبر میدهند هنوز وزیر امور خارجه از این مذاکرات مجلس خبر ندارد و رئیس باید امروز معین شود که از این قبیل مطالب معطل نشود .

آقا حاج امام جمعه - اختلاف آراء از برای و کلا چنانچه دیروز عرض کردم عیب نیست ولی اعتراض بر یکدیگر صحیح نیست اینکه گفته شد ایام عزاست و باید تعطیل شود صحیح است ولی اتفاقات فوری که در مملکت واقع میشود نباید معطل کرد و در مسئله انتخاب رئیس چنانچه حاج شیخ حسن فرمودند بعد از خطا و اقرب بصواب این است که رئیس امروز انتخاب شود (اکثر از و کلا گفتند صحیح است).

آقا سید حسن تقی زاده - هر وقت گفتگوی انتخابات در مجلس می آید بنده این مطلب را تشریح کرده ام که در ممالک مستبد ملت چنین می دانند که باید پادشاه از همه کس هافتر باشد و تمام سعادت مملکت بپست شاه است و غیر از این چیز دیگر را نمی دانند زیرا که رای در دست یکی است و همچنین انتخابات مجلس هم باعث سعادت و شقاوت مملکت است در ممالک مشروطه در انتخاب کسب و نه با و انتخابات عمومی و انتخاب ریاست و غیره باید اشخاصی که می خواهند انتخاب نمایند از همه چیز صرف نظر کرده و اقراض را کنار گذاشته شخصی متدین را انتخاب نمایند در این صورت در انتخاب رئیس علاوه بر تدبیر بطوری که گفته شد باید کسی باشد که قانونی باشد و کارکن باشد و یک اندازه هم در اداره کردن پارلمان علم داشته باشد که بتواند درست اداره نماید و اهتمام در کار داشته باشد و این کلمه که یک سال و نیم است ما را معطل کرده (که وحی منقول نیست) گفته نشود و در مقابل کار امروز را بفردا بیندازد مقصود این است بجهت اجرای این مسئله دو روزی بعد انتخاب شود بهتر است .

حسینقلی خان نواب صورت مجلس را خواهید به بیند در ماده صنایع الدوله چه قسم رفتار شده همان طور رفتار شود .
اسدالله میرزا - صنایع الدوله چند روز بمجلس نیامد ولی رسمیت نداشت آنروز که استمفا نامه ایشان بمجلس آمد همان روز انتخاب کردند .

نایب رئیس - چند روزی گذشت چنین نیست (در این موقع رای گرفته شد باین طریق که هر کس انتخاب رئیس را امروز لازم میدانند ورقه سفید بیندازد و هر کس رای دارد که دوسه روز بماند ورقه آبی بیندازد و اکثریت آراء بر امروز شد و انتخاب شروع شد).

حسین قلیخان نواب - شوالی دارم که اگر در آتی چنین اتفاقی بیفتد آیا همین ترتیب

را معمول میدارید یا باز بواسطه مذاکرات اوقات مجلس ضایع میشود این مسئله در همه جا معمول است که هر کاری در سابق اتفاق افتاد همان را بعدها در مواقع امثال آن معمول میدانند .

اسدالله میرزا - بعد از آنکه ریاست معین شد ممکن است يك ماده قانونی در این باب وضع شود و بعدها بآن عمل نمایند .

نایب رئیس - بلی در این باب در قانون انتخابات چیزی نوشته نشده باید بعدها يك ماده در این خصوص وضع شود .

لسان الحکماء - بجهت اینکه در آخر انتخاب دوچار اشکال دیگر نشویم لهذا توضیح میخواهیم در این انتخاب باید اکثریت تامه مناط باشد یا اکثریت نسبی .

نایب رئیس - بموجب نظامنامه داخلی اکثریت تامه مناط است .

در این موقع برای انتخاب رئیس سه دهمه رای گرفته شد در دهمه اول و دوم اکثریت نسبی و دهمه سیم با اکثریت تامه که شصت رای بود .

مخبر الملك - بر ریاست انتخاب شد و بعد مذاکره از جلسه بعد شد بر بناسبت ایام عزرا که باید تعطیل باشد پس از قدری مذاکره بنشد در جلسه تعطیل شده و روز شنبه را برای جلسه بعد نایب رئیس معین کردند . (مجلس ختم شد)

مذاکرات روز شنبه
دویم شهر ربیع الاول
۱۵ فروردین ۱۳۲۰
دارالشورای ملی
خلاصه مذاکرات روز یکشنبه ۲۶ صفر آقا میرزا مرتضی قلیخان قرائت کردند .

نایب رئیس - البته خاطر آقایان و کلا محترم مسبوق است بعد از آنکه هیئت مجلس مقدس جناب مخبر الملك را بر ریاست انتخاب کردند ایشان اطلاع دادند که برای ریاست مجلس مقدس انتخاب شده اند و باید در جلسه آتی بسمت ریاست در مجلس مقدس حاضر شوید و بعد هم از و کلا بمثل ایشان رفته بودند اما ایشان بعضی ملاحظات قبول ننموده اند یا ملاحظه نگاهت مزاج یا علت دیگر از ریاست مجلس خود را مستعفی داشته حال رای مجلس چیست .

حاج سید باقر - آیا حق دارند که قبول نمایند .
نایب رئیس - البته کسی را نمی توان مجبور نمود .

حاجی شیخ حسن - رسماً باید جناب مخبر الملك استمفای خود را اظهار دارند .

مخبر الملك - بنده کمال تشکر را دارم از حسن ظنی که آقایان نسبت بنده اظهار داشته اند و بسمت ریاست انتخاب کرده اند و کمال امتنار زاهم حاصل نمود ولی چون خودم ملاحظه میکنم می بینم که نمی توانم از عهد این خدمت بر آیم لئامستدعی هستم بنده را از این خدمت ماف داشته دیگری را انتخاب نمایند .

نایب رئیس - چون میگویند که نمی توانم اظهار عجز میکنم نمی شود ایشان را مجبور نمودنملا اگر صلاح می دانید شروع بانتخاب رئیس بنمائید و می خواهید بانتخاب رئیس را موقوف بر روز دیگر بنمائید

حاج سیدباقر - اگر امروز هم رئیس معین شده و قبول نکند چه باید کرد.

وکیل التجار - توضیحا عرض می نمایم هر گاه بعد از این کسی را ریاست انتخاب نمایند و از قبول ریاست امتناع کرد نباید آقایان و کلا امتناع ایشان را قبول بنمایند بلکه باید علت عدم قبول ریاست را پرسید و فهمید سبب چیست که از قبول مقام ریاست که امروزه اهمیت دارد امتناع می کنند.

نایب رئیس - عقیده من برخلاف عقیده بعضی ها است که میگویند ریاست مجلس اهمیت ندارد بلکه امروزه ریاست مجلس خیلی اهمیت دارد و باید شخصی باشد که بتواند از همه پر آید جناب مخبر الملک بواسطه علتی که درمراجعاتش است ملاحظه می کنند که از همه تعدیل این زحمات و مشقات نمی توانند برآیند حال باید دیگری را انتخاب نمود که بتواند از همه برآید و لازم به پرسیدن علت قبول نشود نیست.

وکیل التجار - عرض این است که نباید فهمید که علت سبب چیست که قبول ریاست نمی نمایند این جهت را ما خودمان باید بفهمیم و بگوئیم معلوم است کسی که باین سمت انتخاب می شود می بیند که از ایشان پیشرفت ندارد از این جهت است که قبول نمی کنند.

نایب رئیس - تکلیف رئیس با و کلا و تکلیف و کلا با رئیس همان است که در نظامنامه نوشته شده است.

وکیل الرعایا - همین قدر که جناب مخبر الملک اظهار کردند که نمی توانند از همه پرآیند فوراً باید ورقه رای منتشر شود و همان دلیلی که در جلسه سابق برای انتخاب رئیس در همان مجلس گفته میشد همان دلائل الان هم منظور است.

آقای میرزا محمود - بنده خیلی تشکر میکنم از این که و کبلی که نمی تواند از همه کاری برآید آن کار را قبول نمیکند و حالا باید ورقه رای منتشر شده انتخاب رئیس بشود.

امان الله میرزا - این مذاکرات که میشود خارج از رسمیت است همین قدر که اظهار شد جناب مخبر الملک ریاست را قبول نکردند نباید ورقه رای برای انتخاب رئیس جدید منتشر شود در این موقع ورقه رای برای انتخاب رئیس منتشر شد.

ممتاز الدوله - به پنجاه و هشت رای ریاست انتخاب شده در مقام ریاست جلوس کردند.

رئیس - خیلی متشکرم از این حسن ظنی که آقایان و کلا محترم در حق بنده فرمودند امیدوارم که انشاء الله این ادای تشکر خود را فعلا بکنم نه قولاً و نه فعلاً از آن که داخل در کار شوم چند استعفا میکنم. استعفا اول آنکه اتحاد کامل در بین باشد.

دوم انتظام مجلس است و اکثر میدانند که انتظام کار در سه پنجاه آن باریست است و در این مسئله شهبه نیست ولی پنجاه آن هم با تمام و کلا است که حاضر در همراهی و مساعد در انتظام مجلس باشند تا کارها از روی انتظام بوده پیش برود.

سیم کار است یعنی و کلا ترا جزو کارهای خود دانند بلکه وظیفه و کلا ترا بعمل بیارند و گمان نده این است که اتحاد و کار در ضمن انتظام بعمل

خواهند آمد و چون امروز موضوع مذاکرات مجلس معین نیست خوب است قدری در انتظام مجلس مذاکره شود و بعضی چیزها است که لابد باید معلوم شود چنانچه تمام پارلمان ها معمول می دارند اول تعیین وقت انعقاد مجلس است که هر ساعتی معین می شود تماماً باید در وقت مقرر حاضر شوند و هر کس حاضر نشود جزو غائبین است و هفته یک مرتبه اعلان خواهد شد و غائبین را معلوم می نمایند و همچنین هر کس در کمسیونها در وقت مقرر حاضر نشده جزو غائبین است هفته یک مرتبه باید کمسیونها را برتربن بنهند و موضوع بحث و قرارداد خود را معین نمایند و گمان من این است هر چیزی که از مجلس علنی نگردد کمسیون نمی تواند اورا موضوع مذاکره قرار بدهد.

دویم اینکه باید موضوع مذاکره مجلس قبل از وقت اطلاع داده شود که پیش از وقت تبادل افکار نمایند. سیم اجرای نظامنامه داخلی است که اکثر مواد آن تاکنون اجری نشده است و من قوه ندارم قیر از اجرای نظامنامه و برای تکمیل نظامنامه داخلی هم جناب دکتر ولی الله خان و حکیم الملک و حسنعلی خان موادی نوشته اند خوب است کمسیون فوق العاده تشکیل شود که آنرا تمام کرده زودتر فرائت شود تا نظامنامه داخلی تکمیل شود دیگر اینکه برای روزهای تعطیل که مجلس رسمی نیست کارهایی که باید مشغول شوم و معین خواهد شد ترتیب داده در روزنامهها اعلان بنمایم که همه بدانند در روز های تعطیل مشغول چه کار هستیم دیگر اینکه با اعتقاد بنده رئیس پارلمان باید در پارلمان منزل داشته باشد زیرا که رئیس اگر همیشه در پارلمان باشد عوض ده ساعت میتواند چهارده ساعت کار کند اگر اجازه بدهند من هم در اینجا منزل نموده و مشغول کار بشوم.

آقای سید حسن تقی زاده - بنده میدانم که جناب عالی عالم با اصول نظامنامه هائی که در سایر ممالک خارجه است میباشد ولی اینکه میخواهم عرض کنم آنچه را که ما اورا نظم بنمایم او اول حیات این مملکت و ملت است و آخر امید این ملت است آنهایی را که فرمودید بنده عرض میکنم که زودتر معین نظامنامه را که داریم اجری بنمایم و دیگر سعی شود در رفتن بآن اطاق که خیلی باعث درنظم و ترتیب مجلس است.

آقای میرزا افضلعلی آقا - اول چیزی که باید برای خود فرادیدیم اینست که عمل کردن باین قانون اساسی و نظامنامه داخلی مجلس را فریضه خود قرار بدهیم مثل فرایض شرعی خود و نه اینکه این مسئله را هم بیجهت عرض میکنم برای اینکه عمل نمودن بقانون اساسی و نظامنامه باعث نظم و امنیت مملکت است پس مقدمه واجب و واجب است و باید عمل بآن بشود که علت زندگانی و سعادت مملکت است و دیگر چیزی که لازم است روزهای یکشنبه که سابقاً هم قرار بود مخصوص باشد برای و کلا که مذاکرات در انتظام داخلی مجلس شده رفع بعضی نواقص شود.

آقای شیخ محمدعلی - اولاً تشکر دارم از این که زمانی داخل پارلمان شدم که مثل آقای ممتاز الدوله شخص عالی در پارلمان بوده و ریاست انتخاب شده و با گمان شوق میخواهند شبها راهم در پارلمان

باشند برای اصلاح کار ملت اگر چه در خصوص موضوع مذاکره مجلس بنده نمی توانم چیزی عرض کنم ولی حیات مملکت منوط بمجلس و به نظم مجلس است و عهده هم اصلاح نظامنامه داخلی است زیرا که اگر آن نظامنامه اصلاح نشود مجلس نمی تواند قانون گذار باشد و آن نظامنامه سابق ناض است مثل بودن مهر مجلس در نزد رئیس و غیره که بعضی مفاسد بآن مترتب میشود با اعتقاد بنده خوب است اول نظامنامه داخلی مطرح مذاکره شده اصلاح گردد و بعد شروع بترتیبات دیگر بشود.

حاج شیخ حسن - پس از عرض تبریک عرض میکنم که آنچه فرمودید راجع بکار کردن است و امروز چون موضوع معین نیست خوب است تعیین یکی دو کمسیون بشود زیرا که اگر یک کمسیون از کمسیونها نباشد باقی کمسیونها هم بیکار خواهند ماند و خوب است برای هر کمسیونی یکی دو نفر با اطلاع را خود رئیس معین کنند و بقیه اعضاء را مجلس انتخاب کرده و مشغول کار شوند.

آقای میرزا آقا محمدجهد - پس از تقدیم تبریک و تشکر بمقام ریاست که باین مقام مبعوث رسیدند و اشخاصیکه محل اطمینان سی کرور ملت هستند صلاحه افکار و آراء خود را بعد از تأمل و تفکر جمع نموده و جناب عالی را انتخاب نموده اند البته آنچه لازمه خدمت ملت و مملکت است همانطور که فرمودند در کمال سعی و کوشش اقدام خواهند فرمود.

وکیل الرعایا - وقت مجلس که گفته میشود اگر همان وقت است که در نظامنامه است باید حالا معین شود زیرا که غالباً يك ثلث از و کلا حاضر نیستند و جهت قیبت هم معلوم نیست چنانچه امروز هم پس از پنج روز تعطیل باز عده و کلا از صد و شش نفر زیاده تر نبود و باید جد شود که دیگر بعد ما بی جهت قیبت نکنند و تبریک خود را هم بمقام ریاست میگذارم برای وقتیکه امتحانات خودشان را بدهند چنانچه فرمودید که امتحانات شده که با انتظام خیلی کارهای پیشرفت خواهد کرد و میکند.

رئیس - از این اظهار شما خیلی ممنون شدم و خواهش میکنم که هیچ یک از و کلا هم اظهار امتنان ننمایند بلکه هر قدر می توانند بنده در اجرای نظامنامه خیلی سخت گیری بنمایند.

وکیل التجار - روح مملکت اجرای قانون است ولی تا مجازات مقرر در مقابل اجرا نکردن قانون مجری نشود کارها منظم نمی شود همانطور که گفته شد باید مجازات داده شود و اینکه فرمودید هر کس در ساعت مقرر حاضر نشد جزو غائبین است آیا جزو غائبین در روز است یا نه.

رئیس - این مسئله در نظام نامه معین خواهد شد.

آقای شیخ حسین - بنده از اول انعقاد مجلس چه در ریاست صنیع الدوله چه در ریاست احتشام السلطنه اصرار کرده ام در اجرای نظامنامه داخلی و اقتدر این مسئله را تأکید نمودم که بعضی از بنده که صورت پیدا کردند و یک ماده است که عدم اجرای آن خیلی باعث بی ترتیبی مجلس شده و میشود مکرر گفته ام و حالا هم عرض میکنم که بموجب نظامنامه هر يك از و کلا بیش از يك مرتبه در يك مسئله حق نطق ندارد و پیشتر جهت این که کار از مجلس پیشرفت نکرده برای این است که بعضی دو يك مسئله پنج شش

مرتبه نطق کردند و استماع این است که از حالا همین ماده نظامنامه اجری شود.

مخبر الملک - آنچه در پدو مجلس از تنظیم مجلس فرمودید صحیح است ولی بنده هم میخواستم آنچه را که آقای شیخ حسن گفتند بگیرم و بطوری که در تمام ممالک متشده معمول است هیچ قانون از قوه نیافتد مگر این که قانونی دیگر وضع شود و اینجا از روز اول چند نفری از روی دانستگی یا ندانستگی گفتند این نظامنامه ناقص است و همین خیال اجری نشد و بنده عرض می کنم در جلسه آنچه همین نظامنامه فصل بفصل قرائت شده و مجری شود و موادی هم که لازم است نوشته می شود قرائت شده و ضمیه شود و از حالا منتظر این شوم که نظامنامه تکمیل شود صحیح نیست زیرا که باز نظام مجلس مختل خواهند ماند و اینکه فرمودید که از صد و پنجاه درجه باید و کلا در اجرای نظامنامه همراهی نمایند بنده حاضریم که با اندازه هم خودم از جلسه آنچه جدا همراهی نموده و در اجراء نظامنامه کوشش نمایم و نگذارم برخلاف نظامنامه رفتار شود.

حاج سید نصر الله - قرار بود که از امروز مجلس اقدام در عملیات کند معلوم می شود که باز همان طور دارد به مذاکرات می گذرد.

رئیس - چون امروز موضوع مذاکره معلوم نبود گفتیم در ترتیبات داخلی مجلس صحبت شود و خوب است موضوع مذاکره مجلس بعد معین شود.

اسد الله میرزا - بنده دو سؤال دارم اول این که پس از تجدید رئیس نواب رئیس هم باید انتخاب شوند یا خیر جواب بدهند تا عرض ثانی خود را بنمایم.

رئیس - در نظامنامه که این مسئله نوشته نشده.

مخبر الملک - رئیس و هیئت رئیس برای یکسال انتخاب می شوند رئیس که استعفا کند برضی سایرین ندارد.

اسد الله میرزا - این مطلب چون معلوم نیست هر گاه و کلا می پذیرند بنده هم می پذیرم مطلب دیگر این که آن روز در آخر مجلس صحبت از مسیو پریم و کاغذ او شد و بنام وقتیکه رئیس انتخاب شود آن کاغذ را بتوانند حالا اگر صلاح می دانید قرائت شود و جواب هر طور صلاح است بدهند.

آقای سید حسن تقی زاده - از چند ماه پیش که لوائح قانونی وارد شده بترتیب صحیح و تقدیم و تاخیر آن در فهرست درج نشده خوب است کمسیون فوق العاده تشکیل شود و در لوائح و قوانین از ۳ ماه قبل باین طرف دقت نظری نموده و بترتیب انداخته و روز آمدن آنرا هم بمجلس معین نمایند و نیز در تلگرافاتی که از چند ماه پیش آمده يك مراجعه قهرقانی بشود و هم موضوع مذاکره فراد معین گردد و باز عرض می کنم که در اینجا يك قانونی لازم است که در مواد نظامنامه داخلی افزوده میشود یا این که بنده بصورت لایحه قانونی آورده از نظر مجلس میگذراند و آن این است که تجربیات برای قانون خیلی مفید است و اکثر از هم تطارهای بنده این مسئله را میدانند و بتجربه معلوم شد که انتخاب رئیس

در مدت یکسال برای این مملکت صحیح نیست به اعتقاد بنده خوب است انتخاب رئیس سه ماه سه ماه تجدید شود و این نه بجهت این است که تغییر رئیس بشود بلکه قوایدی دارد من جمله شخصی که برای ریاست انتخاب شده در این مدت جد و جهد می نماید که کمال انتظام را در مجلس بدهد و چیزی که مخالف حس وجدانی است از او بروز نماید و اگر هم بروز نماید تغییر رئیس که میشود لابد دوسوی اوصافی را که اولی دارا بوده از خود دور بنمایند چنانچه از تغییر کابینه و وزیران باید کلی برای مملکت حاصل شود و در وزیرانی که برای تقصیری عزل شد دیگری که بجای او نصب گردید حتی الامکان کوشش بنمایند که بهتر از سابق باشد پس اگر سایر آقایان و کلا هم تصویب بنمایند انتخاب رئیس سه ماه سه ماه یا افزایش ماه بشش ماه بشود.

آقای میرزا آقا محمدجهد - خاطر عالی مسیوق است که کرا از وزیران اعظام پروگرام مسلکشان خواسته شده و بهمه لسان هم تأکید شد ولی تا حال فایده نگرفته و چون امروز داخل در دوره جدید شده ایم خوب است که جناب عالی مقرر در بار یک چیزی بوزراء نوشته شود که پروگرام خودشان را در حسن استقبالی این مملکت پیشنهاد مجلس بنمایند.

رئیس - این مسئله باید رجوع شود بصورت مجلس آن روزی که وزیران حضور داشته اند و از روی همان صورت پروگرام از ایشان خواسته شود.

آقای میرزا آقا محمدجهد يك فرمایشی جناب مخبر الملک در چنددی قبل فرمودند که زیاد قابل توجه و ملاحظه است و بنده آنرا اعاده میبندم که باید آن چه فوایدی که از مجلس خارج میشود از روی تناسب باشد و يك لایحه قانون هدلیه که نوشته شده بود بنده بعضی از مواد آن را که راجع بجرا بود و از روی قانون عدلیه عثمانی ترجمه شده بود دیدم که مخالف با قوانین شرعیه دارند از برای اینکه تمام قوانین از روی تناسب و تجانس و ترتیب صحیحی وضع شود لازم است که يك جمعیت قانونی تشکیل شود که اسم آنرا هر چه میخواهند بگویند که آن جمعیت تمام قوانین را از عدلیه و غیره بطور صحیح مرتب و تصحیح نموده بمجلس بدهند اگر چه کمسیون تنقیح لوائح در اینجا بود ولی ممکن این مطلب از عهده او خارج است و باید این عده را از داخل و خارج از برای این کار جمع آوری نمود که مشغول شوند.

رئیس - بلی این بسیار رای صحیحی است و آن روز هم جناب مخبر الملک این مسئله را مطرح کردند خیلی ماهر تصویب نمودند ولی میدانید که فقط گفتن در نظر نمی ماند خوب است این نوع مسائل را لایحه نموده بمجلس بدهند اگر لازم شد بکمسیون رجوع شده نظرات خود را بنمایند اگر صلاح شد همان طور معمول میدانند.

حاج سید نصر الله - باز تجدید میکنم اظهار خودم را امروز که برای تنظیم مجلس گفتگو و اقدام شده مطالب بهمان مذاکرات می گذرد خوب است موضوع مذاکره مجلس معلوم شود.

رئیس - عیالنا همان نوشته وزیر مالیه در باب رفتن مسیو پریم قرائت میشود تا جواب آن معلوم شود و نیز در این چند روزه تفکرات زیاد بمجلس آمده باید آنها را هم رسیدگی کرده جواب داد.

آقای سید عبدالله مجتهد - آیا این شخص از جانب کی وکیل است ما باید بطور قانون خود عمل نمایم اگر آن شخص وکیل در توکیل باشد میتواند دیگری را وکیل کند و اگر نباشد نمی تواند در این موقع رفته وزیر مالیه قریب باین مضمون قرائت شد که اکثرت مسیو پریم متعفی شده و میخواهد برود و مسیو ولینورا وکیل نموده که بحساب اورسیدگی شود و هر گاه بماند باز باید با او مواج داد و این مقرون بصرفه نیست و يك سفارش نامه هم از مجلس مقدس بانجمن ولایتی رشت و بلدیة انزلی خواسته است که در سرحد از او جلوگیری نشود و بگذرد.

حاج امام جمعه - اینجا در مطلب است یکی کاغذ وزیر مالیه که دلائل دارد که این شخص وکیل در دادن محاسبات است حال چنانچه خواهد بود این نوشته ساکت است مطلب دوم مسئله ایست که آقای حجة الاسلام فرمودند باید آن شخص وکیل در توکیل باشد و این قانون در میان آنها هم معمول است اگر معمول نبود سفارت امضاء کرده است برای همین است و اینکه سفارت امضاء کافی است ولی باید این شخص وکیل با اعتقاد بنده کافی است ولی باید این شخص وکیل ملتزم و ضامن شود که هر چه بیای مسیو نوز وارد آمد بدهد.

مستشار الدوله - بنده در خاطر دارم همان طور که آقای حاج امام جمعه گفتند آن وقت که در کمسیون خارجه قرارداد مسیو نوزرا آورده بودند خواستند نسخ نمایند سفارت بلژیک در عهده گرفته وضاحت کرد که آنچه باقی دار شد گرفته رد کنند دیگر آنکه آقای حجة الاسلام فرمودند که باید مسیو پریم وکیل در توکیل باشد همانطور که آقای حاج امام جمعه فرمودند امضاء سفارت در این مسئله کافی است ردلیل است بر اینکه او وکیل در توکیل بوده است.

آقای سید عبدالله مجتهد - حالا چه ضرر دارد که مجدداً توضیح خواسته شود تا اینکه بعداً جای حرفی نباشد.

لسان الحکما - بنده میخواستم عرض نمایم قبل از اینکه آقایان و کلا بروند ترتیب وقت مجلس و موضوع مذاکره مجلس بعداً معین نمایند که در جلسه آتی معمول شود.

آقای میرزا محمود - اینکه آقای مستشار الدوله گفتند در کمسیون اظهار شد که سفارت بلژیک مشهد شده که هر چه بیای مسیو نوز وارد آمد بگوید بدهد اینجا در مجلس علنی هم مذاکره شد و حالا هم که سفارت امضاء کرده همان است و اینکه آقای حجة الاسلام فرمودند مسئله شرعی است ولی در سیاست بقیه بنده ده نفر هم وکیل از همدیگر بشوند صحیح است.

آقای شیخ حسین - در این مسئله بقدر کفایت صحبت شد عقیده بنده اینست که وزیر مشغول ما که که امروز عالم بمقتضیات و بلتیک مملکت است آنچه در این خصوص نوشته است صحیح است دیگر اینکه در باب بی ترتیبی مالیه گفته شد چون تا حال چهار وزیر مالیه عوض شده است خوب است که وزیر مالیه را بخواهند که در خصوص این مسئله توضیحی بدهد و ترتیب مالیه امساله هم از ایشان خواسته شود.

آقای سید حسن تقی زاده - این شخص استبدادی نمیخواهد سفارش نامه می خواهد که از انزلی بگذرد

معلوم است با آن نوشته وزیر ماره روزیروز و در خارج تصویب شده و اجازه داده اند که برود دیگر برای این مسئله جزئی خواستن وزیر ماره در مجلس لازم نیست حال اگر باید استفساری شود خود شخص رئیس و هیئت رئیسه در خارج تحقیقات بنمایند .

آقای میرزا آقا مجاهد - در این تکرار موارده ضامنت نوشته سفارت کفایت از این میکند که آن شخص وکیل در توکیل باشد چون نوشته سفارت سندیت دارد و دیگر لازم بخواستن توضیح نیست **رئیس** - اگر صلاح میدانید این مسئله از وزیر ماره توضیح خواسته شود و در کمیسیون وقت نظری بشود خوبست که موضوع مذاکره فراموش نشود و از برای جلسه آتی در کمیسیون باشعورت هیئت رئیسه موضوع مذاکره مجلس بعد از این میشود

دکتر ولی الله خان - چیزی که باید بدو اقدام نمایند تعیین ساعت قانونی افتتاح مجلس است که روزهای مجلس جلسه رسمی و افتتاح و انعقاد همین شده رای گرفته شود و در خصوص موضوع مذاکرات باید حضرتعالی صورتی از مطالب ولو ایجابی که به مجلس آمده نوشته بدهید تا با ترتیب در آورده و فهرستی نوشته بشود به هم و مشامم در اجرای ترتیب آن کمال دقت را منظور دارید و حالا عقب موضوع مذاکره کشتن فایده ندارد چون خیلی لایوایح و مطالب است که اگر آنها مرتب شوند موضوع مذاکرات معلوم میشود و عجلتاً بمقیده بنده باید ساعت قانونی افتتاح مجلس معین شود (در این موقع از بابت تعیین ساعت افتتاح مجلس مذاکرات زیاد بعمل آمده و اخذ رای علنی شده با اکثریت آراء سه ساعت بفرود مانده تصویب شد و جناب رئیس اظهار کردند که اگر کسی چند دقیقه دیر بیاید اسم او در جدول و اشخاص دیر آمده نوشته خواهد شد و اگر نیم ساعت دیر بیاید در جدول و غایبین نوشته خواهد شد و هفته پیکر و اسامی این اشخاص بتوسط روزنامه اعلان خواهد شد)

اسدالله میرزا - از امروز تا سی و چهار روز دیگر نمیتوانیم که سه ساعت بفرود مانده حاضر شویم و بعد از آن قرار دیگری میدهیم اما اینکه در این باب انتظام مجلس مذاکره شده بود بنده عرض می کنم که انتظام مجلس جمعیت حواس میخواهد مدنی است که یکدست در اینجا از دست جهان شاه خان متظلمندو بلکه در سر باز هم امروز آمده و بنده از قبل و سوال یابین حواس ندارم باید فکری در باره متظلمین نمود که اگر باید رجوع بمذلیه شود ارجاع کنند تا این که حواس و کلا جمع باشد

معاذ السلطنة - نصره السلطنة زحمتی کشیده و لایحه نوشته تقدیم مجلس نموده قرائت شده و اکثر تصویب نموده اند ولی این هم رفت نزد آن کاغذهای دیگر بمقیده بنده خوب است فراموشان لایحه مطرح مذاکره شود

آقا سید حسن تقی زاده - آنچه که شما مجازات قرار دادید قانون شد که لازم الاجری باشد زیرا که قانون باید به اکثریت آراء باشد

حاجی سید نصر الله - شما همین در اعلان میکنند نه اینکه قانونی رادفع و رفع نمایند این ضروری ندارد

آقا سید حسن تقی زاده خوبست قرار بشود که اگر نماند دقت نمایند استعفا بدهند

آقای میرزا محمود - در این باب هیئت رئیسه باید دقت کنند یک مجازات صحیحی معین نمایند اینکه اگر نماندند اعلان شود این مطلب مجازات نخواهد شد

دکتر ولی الله خان - در سایر ممالک معمول است که مجازات بنامدن را بیک چیز بقصدی معین میکنند یعنی از حق آن وکیل میگویند یک شکل متناسی نه این که چیزی نقد از او دستی بگیرند چون امروزه نقد چیزی بو کلا داده نیست و صحیح نیست که جزای نقدی قرار بگذاریم و چیزی از آنها دستی بگیریم عقیده بنده این است که اگر وکیل در سر وقت نیاید تا سه هفته در روز نامجای اعلان شود و اگر تا ده هفته متوالی بدون عذر موجه نیاید استعفا بدهد و امروزه باید از جزای نقدی صرف نظر کرد زیرا که چیزی در بساط نیست و آن هم که گفتید هر کسی دیر آمد یک چیزی خودش بنویسد آن هم صحیح نیست و باید در این ترتیب هم دقت شود

آقای شیخ محمد علی - آن شرح که جناب عالی در مقام مجازات فرمودید پیشود مجازات فرار داد زیرا از این که اعلان شود فایده حاصل نخواهد شد و بیجوقت عده کامل در مجلس نبوده و نمیتوانیم رای بگیریم و این ترتیب که آقای دکتر ولی الله خان گفتند بد نیست اما بشرط این که پای هدیه و وجه بیان آمد همه کس میگویند عذر دارم و شاید هم برای خود می آورد

حسین قلی خان نواب - در باب تشریف آوردن رئیس بیارلمان که شبها هم در اینجا باشند مذاکره شد و اکثر تصویب کردند حالا چه وقت تشریف خواهند آورد

رئیس - بنده که از این مسئله مسبق نبودم که ترتیب آن را قرار بدهم حالا که مسبق شدم ملاحظاتی خود را نموده و ترتیب آن را قرار داده بشود و سایر آقایان اطلاع میدهم

حسنعلی خان - گفته شد که سر بازها اینجا جمع شده و اسباب تفرقه حواس و کلا میگردند گزارا در اینجا مذاکره شد که وزیر مسئول مسئول او در اینجا متظلم شده اند آنها را بخواهد یا خودش بیاید اینجا و قراری گذارده ایشان را ساکت نمایند که اسباب تفرقه حواس و کلا محترم نشوند

مستشار الدوله - در باب سر بازها صبح از وزارت جنگ سؤال شد که باز این سر بازها آمده اند اینجا و قرار بود که روز شنبه دوم بی آنها جیره و مواجب داده شود جواب داده شد که آنها میخواهند سان بدهند و جیره هشتصد نفری بگیرند چند نفر از وکیلها و غیره به کمیسیون هیئت رئیسه خواسته شدند گفتند که این طور نیست ماها اجتماع و اتحاد کرده ایم که عرض قبول نکنیم معلوم شد که اینها مسئله بی اصل بوده و گویا از طرف صاحب منصبها این را اجبار مینمایند و این سؤال و جواب را شاهزاده امان الله میرزا با وزارت جنگ کردند و گویا حالا اظهار آنها این است که تا پول نگیریم از اینجا نمیرویم وزارت جنگم بر حسب حواله که گرفته است فرار است که روز شنبه و چهار حاضر نیاید

امان الله میرزا - من گمان میکنم که این نظام که میگویند جزء هواست قرار شد دوازده هزار تومان از بانک گرفته شده باین سر بازها که می بینید

بدهند و حال این جا استیاده اند حکماً میخواهند که پول بگیرند با این که حواله در دست او است پس معلوم میشود که نظام نیست و پولتیک است این سه فوج که در این بیای تحت هستند هیچ نظام ندارد و هیچ صاحب منصب نداریم و تمام این ترتیبات بجهت این است که وزارت جنگ ضمت دارد نمی تواند نظام بدهد و صاحب منصبها اطاعت ندارند

آقا سید حسن تقی زاده - صحبت در آمدن سر بازها بود در باره تمام متظلمین همین طور باید معمول شود که همان روز اول بمراض آنها رسیدگی شده بهر کجا که باید رجوع شود ارجاع نمایند مقصود این است که اطافهای مجلس مقروض نشود برای جمعی که از خارج می آیند مدتی خوانین در جزین اینجا بودند بیدانم رفتند یا شاید حالا هم باشند و کاری صورت گرفته نشده و همیشه اینجا هر از قبل و قال متظلمین است از اول باید متظلمین را بهر اداره که لازم است ارجاع کنند

آقای میرزا محمود - این سر بازها چند فوج هستند که چهار صد نفری میباشد ولی در موقع گرفتن حقوق هشتصد نفر جیره مواجب میگیرند باین معنی که از همدیگر در وقت سان بر عهده خود افزوده و بدمقصد خود تمداد خود را جلوه داده حقوق هشتصد نفری بگیرند

وکیل الرعایا - شش روز قبل این سر بازها اینجا بودند و آنچه لازم بود در خصوص آن ها گفتگو شد محض اطمینان خاطر استعدا کردند که یک نفر هم ازو کلا هم ایشان بودند بنده در کمیسیون تصویب کرد رفتم و مذاکره هم شده از این سر بازها قسم یاد کردند که ما دوست و چهل نفر بیشتر نیستیم وزیر جنگ هم پولی حاضر نمود که با آنها بدهد اما گویا صاحب منصبها راضی باین کسر دخل خود نیستند و من هر چه فکر مینمایم مایشتر از معارج لازم این مملکت نمیتوانم مشارک ماله بنمایم با اندازه اشتهای اینگونه اشخاص

مذاکرات روز سه شنبه پنجم شهریور الاول دارال شورای ملی
خلاصه مذاکرات روز شنبه دوم را آقا میرزا طاهر قرائت کردند

رئیس - قرار بود که در سه ساعت حاضر شویم و حالا دقیقه از وقت گذشته خواهش دارم آقایانیکه دیر آمده اند زودتر بیایند که در سه ساعت مقرر مجلس افتتاح بیاید

(اکثر گفتند که همه قبل از وقت حاضر بودند)
رئیس - از آن آقایانیکه قبل از وقت حاضر شده اند بسیار متشکر و از آقایانی هم که دیرتر تشریف آورده اند خواهش می نماید که زودتر تشریف بیاورند پس از قرائت خلاصه مذاکرات روز شنبه جناب رئیس اظهار داشتند که هر کس ایرادی بمطالب خلاصه دارد اظهار نماید

آقای شیخ حسین - بنده در فرقه اخیر خلاصه حرف دارم که باذن رئیس بنده با بعضی رفته بودیم بمذلیه در باب جهان شاه خان که در موقع معاکه او نظارت داشته باشیم و آن روز راجهان شاه خان آمده از قرار معلوم بهما دیگر حاضر نشد و از حضور بهر رساندن

ظرفه رفته خوبست در این باب چیزی نوشته شود که در علیه حاضر شود تا این که معاکه او تمام شود اسامی و کلا جیکه روز یکشنبه غالب بودند قرائت شد جمعی ایراد گرفته که اسامی اشخاصی که مسافرت کرده اند جز این اسامی نوشته شده خوبست بهما دیگر نوشته نشود و مشیر السلطان و مفتخر الممالک اظهار داشتند که ما مقرر خود را نوشته فرستاده بودیم جناب رئیس جواب دادند که بهما هر کس عذر خود را نوشته به هیئت رئیسه بفرستند

رئیس - امروز موضوع مذاکره قانون مجلس تجارت است اما قبل از شروع بقرائت آن چند مسئله است که باید عرض کنم در باب اطلاق تازه که کمال جدوجهد در تمام آن میشود امیدواریم که تا روز هفتم هم روز عید است افتتاح شود و در باب مسلك و وزراء هم که روز شنبه مذاکره شد بهیئت وزراء نوشته شده متقبل شدند که تا سه روز دیگر مسلك خودشان را نوشته بمجلس بفرستند دیگر تلگرافی است که از جناب سید هاد رسیده که وزارت داخله برای اطلاع فرستاده است قرائت شد تلگراف مزبور که مبتنی بود بر استرداد چهار نفر اسیر از ترا که متبرده و مغلوبیت آنها و استرداد ده نفر از اسرای قوچان که فروخته شده بودند و عزیمت از آن مکان با اردو بسمت کندیقوبوس و کوکلان قرائت شد

رئیس - خیلی مژده بزرگی است برای وکلا و ملت خوب است که احساسات و کلا واحساسات ملت بتوسط وزارت داخله تقدیم حضور اعلیحضرت بشود و خود جناب وزیر داخله هم جواب این تلگراف را خواهند داد

احسن الدوله - خوب است با ولایای دولت نوشته شود که قذف نمایند بر دوشی در ایران موقوف بشود

رئیس - لایحه در این باب باید مرقوم دارید تا مطرح شود (در این موقع شروع بقرائت قانون مجلس تجارتی ایران شده)

وکیل التجار - قبل از شروع بقرائت عرض میکنم که این رکمان است و باعث تضییع اوقات مجلس خواهد شد

رئیس - چون قبل از وقت موضوع مذاکرات امروز همین قانون معین شده و نیز بدو گویا این قانون راهیست رئیسه دیده و بدرجای کمیسیون کرده اند در این صورت باید قرائت شود حالا هم قرائت اول است نباید بحث و ایراد شود (شروع بقرائت قانون شده پس از ختم قرائت اول مجدداً رجوع بمذاکره مطالب دیگر گردید)

حاج سید عبدالحسین شهبانی - در باب تلگراف فصر شیرین خوبست جواب داده شود

رئیس - در کمیسیون رئیسه اقدامات خواهد شد الان خارج از موضوع است و این رفته است از وزارت داخله قرائت می شود قرائت شد قریب به این مضمون (دوسه مسئله است که اندم از همه امورات و بنده این دو مسئله را از همه امور مقدم می دانم و بلکه از واجبات میدانم یکی نظم امور حکومت دارانغلافه و ترتیب پالیس و یکی نظم طرق و شوارع فرار داد هر دو را نوشته فرستادم که هر چه زودتر ملاحظه نموده و تصویب کرده بفرستند ولی بتأخیر افتاده از یک طرف حکومت بی تکلیف است و از یک طرف ملت بطور سختی مطالبه نظم و امنیت می نماید

لها خواهشند است که در اول و له اینقرانامهها و ملاحظه و مذاکره و تصویب نموده بفرستند تا بوقوع اجرای گذاشته شود

رئیس - این کاغذیست که وزیر داخله نوشته است و این نظامنامه است راجع پالیس و یکی هم راجع بقراسوان و یکی مسئله راجع بحکومت شهر است و یک لایحه هم در باب بودجه و وزارت داخله است که باید اینها زودتر از مجلس بگذرد حال خواننده میشود اگر صلاح می دانید راجع کمیسیون بشود که ملاحظه شده بیاید بمجلس

آقا سید حسن تقی زاده - من تعجب دارم که چرا پالیس در نظامنامه اختصاص بدارانغلافه می دهند آیا تمام مملکت پالیس نمی خواهد پس باید طوری نوشته شود که برای تمام مملکت کافی باشد

رئیس - صحیح است حالا خواننده میشود اگر ملاحظاتی در آن باشد در کمیسیون میشود (در این موقع شروع بقرائت نظامنامه پالیس شد) پس از قرائت

رئیس - حالا تصویب می نمایند رجوع به کمیسیون شود

آقا سید حسن تقی زاده - بنده تکرار می نمایم مطلب خود را که قانون پالیس هر شهر نباید علیحده نوشته شود و در همین نظامنامه بتغییر و تبدیل چند ماده که نسبت به جمعیت هر شهر بیک عده پالیس ترتیب داده شود ممکنست درست شود دیگر اینکه چند ماده مطولی در این نظامنامه نوشته شده که تمام آنها نصیحت است جزو انتظام نیست خوب است آن مواد هم در حاشیه نوشته شود

لسان الحکماء - بهر کمیسیون که می فرستند خوبست اعضاء ملاحظاتی خودشان را علیحده بنویسند

حاج سید نصر الله - کمیسیون است که جناب دکتر ولی الله خان و جمعی دیگر در آن هستند که خیلی خوبست رجوع بآن کمیسیون بشود

آقا سید حسن تقی زاده - هر قانونی باید رجوع بکمیسیون مناسب آن بشود اگر نظامنامه جنگ باشد بکمیسیون نظامی و همچنین هر نظامنامه کمیسیون آن باید بمناصب آن نظامنامه باشد و در این کمیسیون هم باید یک نفر از علما و فقهها باشد برای شرعیات آن والا باید این کمیسیون مرکب از شش نفر باشد

سید الحکما - این نظامنامه قرائت شد و بکمیسیون فرستاده می شود خوبست نظامنامه دیگر هم قرائت شود برود بکمیسیون و مهمترین از همه قانون ها قانون عدلیه است طوری شود که خیلی زود به مجلس بیاید

رئیس - حالا معلوم می شود که اکثریت آراء بر این است که این نظامنامه پالیس رجوع به کمیسیون بشود (اکثر تصویب نمودند)

آقا سید حسن تقی زاده - بکفرض مقتضی دارم که این طور رای گرفتن های غیر محسوس هم باید محسوس شود حالا همه میگویند بلی ولی بعد از چند روز دیگر می گویند ما اطلاع نداریم

داخله این اهمیت را داشته باشد که یک کمیسیون تشکیل شده و این نظامنامه پالیس هم با آن رجوع شود

اسدالله میرزا - این کمیسیونی که آقای حاجی سید نصر الله فرمودند که این نظامنامه راجع شود بسیار خوب است ولی شاید تحویل بر آن کمیسیون شود زیرا که کار زیاد دارند پس خوب است چند نفری را از وکلا که صلاحیت دارند برای این کار انتخاب نمایند بر فرض جزو کمیسیون دیگری باشند مراقبت داشته باشند که چند روز تمام شده بمجلس بیاید و این مسئله را بنده خیلی اهمیت میدهم

وکیل التجار - عقیده بنده این نظامنامه راجع بکمیسیون جنگ بشود و ربط با آنجا دارد و اینکه آقای تقی زاده گفتند از اینکه جمعی بگویند بلی در یک مسئله نیستند آنرا مناط رای قرار داد گمان بنده این است جمعی که میگویند بلی و یک مطلبی را تصویب می نمایند دیگر آنرا تصویب نمی نمایند خواهند کرد و آن مطلب دیگر مخالف ندارد اگر کسی مخالف آن رای باشد اظهار میکند

آقا سید حسن تقی زاده - باید انشاء الله شروع کنیم و قانون بود عدههایی که داده شده مطلبی را که وکلا با یکصراحتی اظهار میکنند باید آن را دنبال نمایند که آن مطلب از بین نرود چندی قبل یک مسئله را جناب مخیر الممالک اظهار کرده بودند که بسیار صحیح و لازم است و از پارسل تا حال این مطلب بایستی مرتب شود و آن یک مجمع قانون نویس و کنگره است که قوانین را نوشته و تنقیح کرده بدهند برای اینکه هر وزارتخانه یک چیزی می نویسد و بی مناسبت بوده پر از لغات مختلافه و اصطلاحات متفاوته هستند مثلاً در قانون وزارت تجارت که نوشته قانون مجلس تجارتی این لفظ نباید در آنجا نوشته شود و باید این لفظ از برای شورای ملی حتم باشد و در این موارد الفاظ دیگر مثل لفظ مجمع و غیره استعمال شود غرض این است که از برای تناسب وضع قوانین و ملاحظاتی لغات متناسبه و برای سهولت کار باید این کمیته تشکیل شود که مشغول نوشتن و ملاحظاتی قوانین باشند حالا مطرح فرار داده این ترتیب را معین می کنند یا روز دیگر باید زودتر این کار بشود

رئیس - این مسئله بسیار خوبست و جناب مخیر الممالک هم اظهار کرده بودند بنا بر این باب لایحه بنویسند خوبست آن لایحه را نوشته آنوقت رای گرفته بشود

مخیر الممالک - اینکه میفرمائید لایحه نوشته شود لایحه برای مطلبی است که قبل از وقت در مجلس مذاکره نشده باشد و این مسئله تا کنون چند مرتبه مذاکره شده لازم به نوشتن لایحه نیست و عقیده بنده این است که از طرف مجلس بوزرا چیزی نوشته شود که بزودی تشکیل یک همچو هیئتی را بدهند

رئیس - در این باب نیز باید رای گرفته شود و حالا باید در باب کمیسیون و انتخاب اعضاء آن برای نظامنامه پالیس گفتگو شود که تکلیف معلوم شود

مخیر الممالک - بنده با وکیل التجار در این باب هم عقیده هستم خوبست بکمیسیون جنگ رجوع شود و بی ربط هم نیست

رئیس - چون کمیسیون جنگ خیلی کار

دارد خصوص ترتیبات جدیدی که وزیر جنگ نوشته و پیشنهاد کرده اند باید آن را تمام نمایند و اگر این هم راجع شود گمانم این است تا بیست روز دیگر هم تمام شود و این نظامنامه باید زودتر تمام شود.

امان الله میرزا - ترتیبی را که وزیر جنگ پیشنهاد کرده اند در کمیسیون جنگ قریب باتمام است و عقرب بجلس آمده و قرائت می شود اما در جواب این نظامنامه اگر راجع بکمیسیون جنگ شود این اعضاء کافی نیست و اگر اجازه داد شود اشخاصی که در این باب بصیرت دارند چند نفری از خارج در کمیسیون خواسته شود که زودتر اینکار تمام شود.

آقاسید حسن تقی زاده - بنده رایم این است که نه بکمیسیون جنگ و نه بکمیسیون تنقیح لوایح رجوع شود بلکه عقیده ام این است که باید برای هر قانونی یک کمیسیون جدید انتخاب شود و از خارج هم صحیح نیست اشخاصی بیاورند زیرا که باید نظریات و تغییرات در این قانون شود و این حق و کلاست زیرا که ملت باید اطمینان داشته باشد با شخصیکه وضع قانونی مینمایند.

وکیل التجار - این اشخاص برای معاونت است بلکه برای اینست که اطلاعات خودشان اظهار کنند و تحصیل اطلاعی از آنها بشود.

رئیس - خارج از موضوع نشویم مذاکره در اینست که باید کمیسیون جنگ رجوع شود یا کمیسیون جدید انتخاب شود.

آقامیرزا محمود - عقیده بنده اینست که بکمیسیون جنگ رجوع شود ولی از خارج لازم نیست اشخاص داخل شوند.

اسدالله میرزا - بنده با آقای تقی زاده هم عقیده ام باید کمیسیون دیگر انتخاب شود و این نظامنامه چندان اهمیت ندارد و لازم نیست بکمیسیون جنگ رجوع شود.

حاج سید نصر الله - همان طور که گفتند و کلا امین هستند و تغییر و غیر نمیتواند تصرفات نماید ولی چه ضرر دارد برای کسب اطلاع چند نفری را داخل کند و در اینکار مداخله نماید و زود تمام کند و باید دایره را مضیق نمود.

حسام الاسلام - علم ادارات باحسی است با علمی و این مسئله پلیسی که تازه اختراع شده و قانونی است که نوشته شده است ولی باید ملاحظه اقتضای مملکت را نموده و قوانین را اصلاح نمایند و این را تمام و کلا نمیتوانند بنده رای نمی دهم کسی را از خارج داخل کنند.

امان الله میرزا - این که میگویند این مسئله چندان اهمیت ندارد بنده عقیده ام بعکس این است زیرا که پلیس اول قدرت مملکت است برای اینکه باید از تمام افراد مملکت مطابق قانون جلوگیری نماید و این قدرت را کسی میتواند به پلیس بدهد که عالم به علم حقوق و قانون باشد در این موقع در خصوص این که نظامنامه پلیس راجع بکمیسیون جنگ شود یا کمیسیون جدیدی انتخاب شود رای گرفته شد و با اکثریت آراء تصویب شد که کمیسیون جدید انتخاب شود.

رئیس - از اکثریت آراء معلوم شد که باید کمیسیون جدیدی انتخاب شده و نظامنامه پلیس

بآنجا رجوع شود و حالا باید اعضاء این کمیسیون را انتخاب نمایند و روزه برای انتخاب اعضاء کمیسیون منتشر شد (در این موقع ده دقیقه برای تنفس قرار داده و رفتند باطاق دیگر و پس از ده دقیقه مجلس مجدداً متعقد شد)

رئیس - خیلی متشکرم از آقایان که پس از ده دقیقه که مدت تنفس بود حاضر شدند و مراسم اطلاع دادند و امیدوارم این ترتیبات را همیشه مراقب باشند روز پنجشنبه سه ساعت بغروب مانده بطور قرارداد مجلس متعقد خواهد شد و الا آقایان و کلابی که تازه انتخاب شده اند و قسم یاد نکرده اند قسم یاد خواهند نمود و بعد هم قانون تجارت دهم در قرائت و مباحثه خواهد شد ضمناً بعضی کافدهائی که از وزارت داخله فرستاده شده با بد خوانده شود و نیز بعضی احکام است که از هیچ اسلام عتبات عالیات رسیده محض اطلاع قرائت خواهد شد.

وکیل التجار - تمام اینها که نوشته شده و دستور العمل داخلی مجلس تجارت است و قانون نیست.

حسنعلی خان آقاي وکیل التجار اشتباه کرده اند و این کلام است و از کلامها ترجمه شده و باید از مجلس بگذرد و آنچه راجع بنظامنامه داخلی اطاقها است باید خودشان ترتیب بدهند.

آقاسید حسن تقی زاده اینکه گفتند بعضی کافدها است که وزارت داخله نوشته باید و کلا اطلاع پیدا کنند خوب است یک لوحه در راه رو مجلس قرار داده شده تا تاریخ ورود و خروج آنها نوشته شود که از این ترتیب نیز کلا اطلاع پیدا کنند.

وکیل التجار - این مطلب راجع بکمیسیون عرایض است که کلیه کافدها وارد آنجا میشود و باید در آنجا صورت برداشته شود ولی بواسطه اینکه دو نفر از کلا که اعضاء این کمیسیون بودند استعفا دادند و بعضی هم حاضر میشوند الا کمیسیون عرایض ناقص است و تا اکنون نتوانسته اداره خود را منظم نماید پس از تکمیل عده و دستور العمل که داده شد کمیسیون با کمال خوبی از عهده کارهای خود برآمده و خلاصه کلیه صادرات و واردات را اطلاع خواهد داد.

آقامیرزا سیدعلینقی - مایک ترتیبی در زمان ریاست امین الدوله در کمیسیون عرایض داشتیم که عرایض بکمیسیون میامد و از آنجا بدفتر میرفت و دوباره از دفتر بکمیسیون میامد حالاهم اگر آن ترتیب باشد کمیسیون عرایض میتواند کاری بکند والا نمیتواند زیرا که کمیسیون عرایض اطمینان ندارد که از دفتر طوری که میخواهند نوشته میشود.

وکیل الرعایا - در قسم یاد نمودن باقی و کلا که ناقص مانده است علاوه بر سایر ادارات هم شروع شده و ناقص مانده است در همه جا معمول است که در دوره مشروطیت باید تمام اعضاء اداره قسم یاد نمایند و باید در تمام ولایات این مطلب را معمول بدارند که در نقطه مقدس حاضر شده و قسم یاد بکنند در صورتیکه شخص پادشاه برای این مطلب حاضر شود باید تمام مردم از روی رغبت برای این کار حاضر شوند و خوب است اعلان شود بشمام ولایات که این مطلب معمول شود.

سیدالحکما - بنده عقیده ام این است که این

فرمایشات خلاف ترتیب است روز یکشنبه دو مسئله پیشنهاد شد یکی قرائت همین قانون و یکی هم مذاکره ضمن نوبت حال تمیذام مسئله تخم نوقان از نظر هیئت رئیسه گذشته است یا نه.

رئیس - این مسئله دوم مرتبه در مجلس مطرح شده گویا قرار شده بود یک کمیسویی تشکیل شده در این باب مداخله نمایند و روز یکشنبه گفتند که چه چیزی قرار شده و بعد گفته شد که رجوع بصورت مذاکرات آن روز شود البته هیئت رئیسه رجوع کرده و ترتیب آن را خواهند داد یک مسئله دیگر هست که عرض مینمایم و آن این است که آنچه تا حال فهمیده شده چهار نفر منشی برای مجلس کم است حال اگر و کلا تصویب می نمایند دو نفر دیگر انتخاب شوند که در این مواقع بتوانند بکارها برسند.

آقاسید حسن تقی زاده - خوب است که در نظامنامه اگر ماده برای این مطلب نوشته میشود با هم منشی نوشته نشود دو نفر معاون انتخاب بشوند که در غیبت آنها کمک کنند در اینصورت چهار نفر کافی است بجهت اینکه منشی جنبشی چیز نویسی و ثباتی نیست بلکه شغلی که از برای او معین شده در هیئت رئیسه باید مشغول باشد نویسنده نوشته ها و ثبات را محرر میکنند.

مخبر الملک - برای آن کاریکه منشی مجلس باید مشغول شود چهار نفر کافی است و کم نیست چون آنها بواسطه آن کاریکه دارند حاضر میشوند اینست که کارها نمیکند و باید منشیها کسانی باشند که حاضر بشوند و دیگر آنکه منشی نباید رفته بنویسد برای آن کاریکه منشی باید بکنند چهار نفر کافی است.

رئیس - این که بنده عرض می کردم که چهار نفر منشی کم است و باید دو نفر دیگر انتخاب بشوند بجهت این است که بکنند بکارها مشغول قرائت لوایح مجلس بشود و یکی هم باید اسامی اشخاص که اذن تعلق میخوانند بنویسند و دو نفر هم در کمیسیون رئیسه مشغول کار هستند و بعضی اوقات هم کسالت عارضشان میشود کار مجلس بتوقیف می افتد مثل اینکه امروز ممکن نشد حاضر و غایب نوشته شود.

آقاسید حسن تقی زاده - بنده جواب این مسئله را میدهم که اولاً زمان انعقاد مجلس منشیها در اطاق رئیس دیگر نباید مشغول کار باشند و اگر نقایص یا کسالتی با آنها عارض شود ما و این بجای آنها مشغول کار میشوند.

مخبر الملک - بنده هم همینطور میخواستم عرض کنم اگر منشیها بوظیفه خود عمل نمایند به گمان بنده باید چهار نفر کافی باشند منجمه از منشی هایکی آقای مستشار الدوله هستند که اغلب کار خارجی دارند و مثلاً امروز زفته اند لکن افتخانه برای مغایره با آنچه تیریز.

اسدالله میرزا - از مطالبی که بجلس آمده و لازم بود که جواب داده شود و تاکنون نداده اند یک لایحه و عریضه ب مجلس (دا کرد) رئیس کل ازماده از صفهان نوشته که یک نفر یاد نفر وکیل از ازماده برای مجلس انتخاب شود آیا این جواب داده شد یا نه اگر نداده اند باید داده شود و لازم است.

آقای حاجی سید نصر الله - جوابی نوشته شده که داده بشود باین مضمون که چون این دوره

حق خودشان را واگذار کرده اند و نیز این دوره نیز بخت تمام است باشد انشاء الله برای دوره دیگر

ادب التجار - جواب خلیفه این است که باید آنها وکیل از میان خودشان انتخاب کرده به انجمن ولایتی بفرستند همینطور هم در سابق جواب داده شده است.

حاج سید عبدالرحمن شهشانی - باید معلوم شود که بعد و ازماده باید هر یک یک وکیل داشته باشند یا مخصوص ازماده است مثلاً یهودیهای صفهان آنها هم یک مسئله هستند آنها هم حق دارند که بکنند وکیل انتخاب نمایند یا نه باید این مسئله معلوم شود.

بحر العلوم کرمانی - تمام اینها حق دارند که وکیل انتخاب کنند مخصوصاً ازماده که ملت قدیه ایران هستند حق دارند که وکیل انتخاب کنند ولی چیزیکه بود این است که در اول انتخاب آنها رای خودشان و حق خودشان را تفویض نمودند والا حق داشته اند که وکیل انتخاب نمایند.

مخبر الملک - این مذاکرات بواسطه این میشود که از نظامنامه انتخابات فطرت کرده اند انتخابات بر دو قسم است یکی از روی عده نفوس که اقل آن از صد هزار نفر یک نفر حق انتخاب دارد و اینجانب هزار نفر یک نفر و گمانم این است که در تمام ایران پنجاه هزار نفر از منشی بیشتر نباشد در این صورت باید تمام ازماده تهران و سایر جاها یک نفر رای بدهند و این فلا محل اشکال است اما در نظامنامه ما باید در مذهب فرق نگذاشته هر طبقه از هر مذهبی که هست باید رای بدهند در انتخاب وکیل مثلاً ازماده تجار ایران در طبقه تجار اگر رای می دادند و حق رای خود را واگذار نمی کردند شاید اکثریت آراء با آنها افتاده و بکنند از ده نفر و کلابی تجار از آنها میشد.

اسدالله میرزا - مقصود از این اظهار خلیفه محترم این بود که مسئله خلیفه تنها وکیل از برای خود خواسته بودند و جمعیت ازماده هم در ایران دور نیست که بعد هزار بار هشتاد هزار نفر برسند و اگر انتخاب از روی عده نفوس بود که این ها هم حق یکی دو نفر وکیل را داشته اند ولی چون این دوره انتخاب از روی طبقات است اینها هم یک طبقه محسوب میشوند و این عده حق انتخاب وکیل دارند ولی نمیگویم که حالا امروز با آنها حق انتخاب داده شود و این جماعت هم هیچوقت از تجارت و سایر کارهای مملکتی کوتاهی نداشته و در همه قسم خدمت به مملکت و وطن حاضر بوده آنچه را که عرض میکنم اینست که باید جواب صحیحی از طرف مجلس با آنها داده شود که آسوده خاطر باشند.

آقامیرزا محمود - این اظهاری را که نواب والا فرمودند محتاج باین اندازه از مذاکره نبوده و جواب همانست که جناب حاجی سید نصر الله داده اند چون این دوره حق خود را تفویض نمودند دیگر حق انتخاب ندارند.

آقاسید حسن تقی زاده - عقیده بنده همان است که جناب اسدالله میرزا اظهار نمودند این اظهار خلیفه کل ازماده باستانی مملکت آذربایجان اظهار صحیح و بجاست چون ازماده آذربایجان در تحت ریاست خلیفه دیگری هستند ولی سایر ازماده ایران باضمام هم دوستان باین خلیفه بزرگ است و همان

نحوه در قانون نوشته شده است آنها هم جزو ملت ایران و صاحب رای و انتخاب هستند و بلکه بترتیب طبقاتی بیشتر نسبت با آنها اظهار امتداد شده که داخل در مذهب رسمی ایران مینباشند و باید امروزه جوابی که مناسب قانون مملکتی و سیاسی است با آنها داده شود و چون این دوره که انتخاب از روی تعداد نفوس نبوده لهذا با آنها حق انتخاب وکیل داده نشده و علاوه بر این ابام هم یک کافدهی از جماعت ازماده و نصاری مهاجرین ایران ساکن در مملکت آنازونی مجلس نوشته بودند که مضمون آنرا عرض می کنم و هر که هیئت رئیسه تمییز کردند خود آن کافده در مجلس محض اطلاع و کلا محترم خوانده شود و مضمون آن کافده میتنی بر همراهی و اظهار وطن دوستی بوده که ما جماعت ازماده حاضریم هر از غیر با دوازده هزاره توب بایان نظام آنازونی که در هر یک از سرحدات ایران لازم شود حاضر گشته جان فشانی نمایم باین اظهارات و همراهی جای آن است که در این دوره حق انتخاب وکیل با آنها داده شود.

حاج سید نصر الله - بلی مضمون آن کافده همین است که گفتند و در واقع خیلی اظهار همراهی کرده اند اگر چه بحد الله هنوز محتاج نشده ایم ولی خیلی موجب مسرت گردیدند.

حسنعلی خان - بنده میخواهم عرض کنم که قدری مخالف قانون در مجلس صحبت شما فرار گذاشته و مکلف شدیم که هر چه کافده ولایعه ب مجلس بیاید باید بصوب هیئت رئیسه ب مجلس آمده و مطرح شود حالا مشاهده میشود در باب کافدهی که چندی قبل آمده و بنده هم گفته شد کافده در این جا حاضر است مضمون آن اظهار شود خوب بود آن کافده از طرف هیئت رئیسه ب مجلس آمده و قانوناً مطرح میشد.

مخبر الملک - از اظهاری که بنده کردم مقصود این نبود که سب حق انتخاب از طایفه ازماده نموده باشم بنده عرض کردم که انتخاب دو قسم است در انتخاب طبقاتیکه فلا ما معمول داشته ایم در این صورت نمیشود تشخیص مذهب داد هر کسی از هر مذهب از هر طبقه که هست رای میدهد اما اینکه بعضی گفتند که تمام ازماده بلدان ایران صد هزار نفر هستند و حق انتخاب دو نفر وکیل با آنها داده شود بنده عرض کردم اشکال دارد بواسطه این که در این صورت باید تمام ازماده ایران اتفاق نموده و یک قرائی بگذارند مثلاً تماماً حاضر شوند که یک نفر یاد و نفر را خلیفه آنها انتخاب نمایند ولی در صورت طبقاتی همین است که عرض شد و معمول هر جا که انتخاب وکیل طبقاتی است همین طور است.

خیاط باشی - در باب وکلای ایلات مدنی در مجلس مذاکره شد و خوب است خواسته شوند تمام شود بعد باین مطالب اقدام خواهد شد.

وکیل الرعایا - در موقع انتخاب خود طایفه ازماده مسامحه کردند و اینکه حق انتخاب خود را واگذار کردند و در آتیه البته آنها هم حق انتخاب و رای دارند یعنی آنها هم میتوانند در جزو طبقات داخل شده و رای بدهند علاوه حالاهم ممکن است که در میان خودشان یک نفر وکیل انتخاب کرده و روانه دارند.

ادب التجار - ازمادنی که خواستیم وکلای طبقات را انتخاب کنیم مخصوصاً اعلان دادیم و طبقات هم یا روحانین هستند یا ملاک هستند یا تجار یا کسبه و آنها هم جزو این طبقات هستند ولی خودشان حاضر نشدند اما چون خلیفه در زمان مشروطه خیلی زحمت کشیده اند چه ضرر دارد حق انتخاب بکنند وکیل با آنها داده شود.

حاج معین التجار - اگر حق بکنند وکیل مخصوص با آنها داده شود تقریباً یک نوع مقابرت ملی پیدا میشود باین معنی که سایرین هم خواهند گفت ما هم حق انتخاب وکیل داریم و انتخاب طبقاتی را برای این قرار دادند که هر کس در هر طبقه هست حاضر شده و رای بدهد دیگر این که اینها حق انتخاب را واگذار کردند اما این بکنند وکیل که از صفهان باقی است ضرر ندارد آنها هم حاضر شده رای بدهند و اگر اکثریت با آنها شد وکیل را که معین کرده اند روانه بدارند ولی از اختصاص یک نوع مقابرت ملی پیدا میشود.

وکیل التجار - در حقوق مدنی و مملکتی هیچ تفاوتی گذارده نشده و این مذاکره فعلاً بی نتیجه است اگر برای آتیه است که حالا فایده ندارد و اگر برای حالیه است که در چند جا مثل طهران و غیره با آنها اطلاع داده شد و حق رای خود را واگذار کردند در این صورت مذاکره حالیه فایده ندارد و در آتیه هم هر طور که نظامنامه انتخابات نوشته شود معمول خواهد شد.

اسدالله میرزا - در این جا مذاکره از سه مسئله شد اولاً این که حاجی معین التجار گفتند که اگر اختصاص وکیل با آنها داده شود معایب دارد بنده عرض میکنم که این حسن کار و موجب اتحاد است زیرا که تمام افراد این آب و خاک هستند و با هم متحد می شوند در صورتی که از اهل تسنن و ازماده و یهود در اینجا باشند و دیگر این که آقای حسنعلی خان گفتند که خلاف قانون شده بنده عرض میکنم که اگر هم خلاف ترتیبی واقع شده از طرف هیئت رئیسه بوده من بر حسب وکالت خودم یک کافدهی که چنین شخص بزرگ وطن دوستی نوشته است دیدم مدتی است بلاجواب مانده کفتم لا اقل در یک مجلس مطرح مذاکره شود دیگر اینکه گفته شد انتخاب نمودن وکیل آنها اسباب اشکال است از ترس اطلاعاتی که دارم گویا آنها وکیل خود را معلوم کرده باشند و گمانم این است که اگر امروز اجازه داده شود فردا وکیل آنها در این جا حاضر خواهند شد.

آقاسید حسین - از باب حمشید در جزو طبقات استانی انتخاب شده نه مذهبی و جواب آن ها هم همین است که داخل در طبقات شوند اگر اکثریت با آن باشد البته حاضر شوند علاوه در رشت و جاهای دیگر بآن ها اعلان دادند و حاضر نشدند و حالا هم وقت گذشته در آتیه هم اگر انتخاب طبقاتی شد که داخل در طبقات میشوند و اگر هم بنده نفوس باشد که تکلیف معلوم میشود.

حاج معین التجار - گویا نواب والا اسدالله میرزا اشتباه فرمودند عرض من این نیست که آن ها حق انتخاب و رای ندارند بلکه مقصود این بود اگر طایفه باشد طوایف بسیاریند و این اسباب مقابرت و کدورت میشود و اگر طبقاتی است که آنها هم داخل در طبقات بودند و اگر بنا باشد حالا دوباره حق انتخاب با آنها داده شود باید لایحه قانونی نوشته ب مجلس بیاید و در این باب رای گرفته شود.

حاج معین التجار - گویا نواب والا اسدالله میرزا اشتباه فرمودند عرض من این نیست که آن ها حق انتخاب و رای ندارند بلکه مقصود این بود اگر طایفه باشد طوایف بسیاریند و این اسباب مقابرت و کدورت میشود و اگر طبقاتی است که آنها هم داخل در طبقات بودند و اگر بنا باشد حالا دوباره حق انتخاب با آنها داده شود باید لایحه قانونی نوشته ب مجلس بیاید و در این باب رای گرفته شود.